

UCHWAŁA NR XXI/173/2025
RADY GMINY RUDNIKI

z dnia 30 października 2025 r.

w sprawie przyjęcia „Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Rudniki na lata 2025-2028”

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2025 r. poz. 1153) oraz art. 87 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i o opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1292) po uzyskaniu opinii Opolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Rada Gminy Rudniki uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Rudniki na lata 2025-2028” w brzmieniu stanowiącym załącznik do uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Rudniki.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia jej ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Opolskiego.

Przewodniczący Rady
Gminy Rudniki

Adam Adamczyk

**GMINNY PROGRAM OPIEKI
NAD ZABYTKAMI
GMINY RUDNIKI
NA LATA 2025 - 2028**

OPRACOWANIE:
Marta Danielska, Jakub Danielski
gez2.wroclaw@gmail.com

STYCZEŃ 2025

Spis treści

1. Wstęp.....	3
2. Podstawa prawna opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami.....	3
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	4
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	11
4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	11
4.2. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu	15
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	18
5.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy..	18
5.2. Charakterystyka krajobrazu kulturowego Gminy Rudniki ze wskazaniem obszarów i obiektów o szczególnym znaczeniu.....	22
5.2.1. Charakterystyka gminy	22
5.2.2. Historia Gminy Rudniki	23
5.3. Krajobraz kulturowy gminy.....	24
5.3.1. Dziedzictwo materialne Gminy Rudniki – najcenniejsze obiekty zabytkowe z terenu Gminy Rudniki .	25
5.4. Dziedzictwo niematerialne	28
5.5. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	30
5.5.1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków.....	30
5.5.2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków.....	30
5.5.3. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego.....	31
5.6. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków	32
5.6.1. Stanowiska archeologiczne w gminnej ewidencji zabytków	34
5.6.2. Obiekty stanowiące własność gminy	36
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy – analiza SWOT	36
7. Założenia programowe oraz zasady oceny realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami	39
8. Instrumentarium realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami	42
9. Źródła finansowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami.....	43
9.1. Dotacje.....	44
9.2. Źródła zewnętrznego finansowania – krajowe.....	47
9.2.1. Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.....	49
9.3. Źródła zewnętrznego finansowania – pozostałe	50
10. Bibliografia.....	53
11. Spis tabel i zdjęć.....	53
12. Załączniki	54

1. Wstęp

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Rudniki na lata 2025-2028 (zwany dalej GPOnZ) stanowić będzie element polityki samorządowej, pozwalający na podejmowanie zaplanowanych działań dotyczących inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Jako materiał bazowy może być wykorzystywany przez środowiska badawcze i naukowe, właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych oraz osoby zainteresowane kulturą i dziedzictwem kulturowym. Opracowanie służyć będzie rozwojowi gminy poprzez dążenie do poprawy stanu zachowania zabytków, eksponowania walorów krajobrazu kulturowego, wykorzystania zabytków na potrzeby społeczne, gospodarcze i edukacyjne.

W GPOnZ wskazano działania skierowane na poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewaloryzację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców i turystów. Dokument uwzględnia uwarunkowania prawne, zewnętrzne oraz wewnętrzne w zakresie ochrony materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Wskazane w nim kierunki działania, tzw. priorytety, szczegółowo opisują zakres oraz cel danego zamierzenia. Realizacja celów zawartych w GPOnZ poprawi w lokalnej społeczności świadomość wspólnoty kulturowej, wzmocni lokalne wartości oraz wspólne korzenie.

W dokumencie określono również źródła finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach wraz z ich otoczeniem. Finansowanie może odbywać się ze źródeł publicznych (np. budżet państwa, budżet własny gminy, budżet jednostek samorządowych – powiatu i województwa, środki unijne, inne źródła zagraniczne), a także ze źródeł prywatnych (osób fizycznych, organizacji pozarządowych – stowarzyszeń, fundacji, osób prawnych itp.).

Niniejsze opracowanie stanowi kontynuację Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Rudniki na lata 2021-2024, który został przyjęty Uchwałą Nr XXVII/216/2021 Rady Gminy Rudniki z dnia 30 marca 2021 r. GPOnZ został zaktualizowany w zakresie potencjału dziedzictwa kulturowego i źródeł finansowania oraz dostosowany do zmieniających się realiów dotyczących opieki nad zabytkami w części analizy SWOT, celów i działań.

2. Podstawa prawna opracowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami

Podstawę prawną opracowania GPOnZ stanowi ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2024 r. poz. 1292 z późn. zm.), która mówi o obowiązku sporządzania przez samorządy wojewódzkie, powiatowe oraz gminne na okres czterech lat programu opieki nad zabytkami.

W świetle ustawy, ochrona zabytków to aktywność administracji publicznej, która ma na celu stworzenie sprzyjających okoliczności prawnych, finansowych i organizacyjnych służących zachowaniu, zagospodarowaniu i utrzymaniu zabytków, zapobieganie zagrożeniom, niszczeniu, niewłaściwemu użytkowaniu, uszczupleniu zasobów zabytków, a także kontroli stanu zachowania i przeznaczenia zabytków oraz uwzględnianie tych zadań w kształtowaniu polityki planistycznej i środowiskowej. Terminem „opieka nad zabytkami” ustawa obejmuje działania właścicieli zabytków, które tworzą warunki dla naukowego badania zabytków, prowadzenia przy nich prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, zabezpieczenia i utrzymania ich samych

oraz ich otoczenia w jak najlepszym stanie oraz popularyzowania i upowszechniania wiedzy o nich. W ustawie określono kwestie związane z ochroną i zarządzaniem dziedzictwem kulturowym, a szczególnie zagadnienia tworzenia krajowego programu ochrony i opieki nad zabytkami, organizację organów ochrony zabytków (zadania i kompetencje w zakresie ochrony zabytków wykonuje Generalny Konserwator Zabytków w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego oraz wojewódzcy konserwatorzy zabytków działający w imieniu wojewodów), zakres i formy ochrony zabytków którymi są: wpisanie do rejestru zabytków, wpisanie na Listę Skarbów Dziedzictwa, uznanie za pomnik historii, utworzenie parku kulturowego oraz ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustalaniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego, a także zasady finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków. Zapisy ww. ustawy, zwłaszcza w punktach dotyczących form ochrony zabytków, są komplementarne do zapisów ustaw o samorządzie terytorialnym (o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz o ochronie przyrody). Ponadto ustawa precyzuje zakres zadań dotyczących ochrony zabytków i opieki nad nimi administracji samorządu gminnego i powiatowego.

Art. 87 ust. 2 cytowanej ustawy wyznacza cele opracowania GPOnZ, w szczególności, są to:

1. Uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.
2. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.
3. Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego.
4. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.
5. Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków.
6. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Zabytki zostały objęte w Polsce ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela. Znaczenie dziedzictwa kulturowego dla rozwoju cywilizacyjnego oraz zadania państwa w zakresie jego ochrony określają artykuły 5 i 6 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Określenie konstytucyjnego obowiązku państwa wraz z podziałem kompetencji na poszczególne organy administracji publicznej i instytucje państwowe następuje na poziomie ustawodawstwa zwykłego.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r., która zastąpiła ustawę o ochronie dóbr kultury z 1962 r., powiązała ochronę zabytków z ochroną szeroko pojmowanego dziedzictwa kulturowego, umieszczając to zagadnienie w kontekście polskiego uczestnictwa w kulturze i historii całej Europy. Nowe prawo zostało dostosowane do zasad obowiązujących w Unii Europejskiej.

Obowiązujące uregulowania prawne, dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zostały zawarte w:

- **Konstytucji RP** (Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. – Dz. U. z 1997 r. Nr 78 poz. 483 z późn. zm.) w przepisach:
 - **Art. 5:** „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju”.
 - **Art. 6 ust. 1:** „Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju”; **ust. 2:** „Rzeczpospolita Polska udziela pomocy Polakom zamieszkałym za granicą w zachowaniu ich związków z narodowym dziedzictwem kulturalnym”.
 - **Art. 86:** „Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa”.
- **Ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (Dz. U. z 2024 r. poz. 1292 z późn. zm.), która jest głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce. Przy opracowaniu programu opieki nad zabytkami należy uwzględnić przepisy tej ustawy, takie jak:

- **Art. 3**, który definiuje podstawowe określenia użyte w ustawie: zabytek, zabytek nieruchomy, zabytek ruchomy, zabytek archeologiczny, instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami, prace konserwatorskie, prace restauratorskie, roboty budowlane, badania konserwatorskie, architektoniczne, archeologiczne, historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny, historyczny zespół budowlany, krajobraz kulturowy, otoczenie zabytku.

W tym miejscu należy wyjaśnić pojęcie zabytku, którym jest nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, które są dziełem człowieka lub związane są z jego działalnością. Stanowią one świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

- **Art. 4**, który objaśnia, że ochrona zabytków polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie; zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków; udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków; przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę; kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków; uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”.
- **Art. 5**, który określa, w sposób otwarty, kwestię opieki nad zabytkami: „opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków: naukowego badania i dokumentowania zabytku; prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku; zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości; popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury”.

- **Art. 6**, który klasyfikuje w układzie rzeczowym przedmioty ochrony i zarazem stanowi szczegółową definicję zabytku:

„1. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:

- a) krajobrazami kulturowymi,
- b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- c) dziełami architektury i budownictwa,
- d) dziełami budownictwa obronnego,
- e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- f) cmentarzami,
- g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

2) zabytki ruchome będące, w szczególności:

- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
- d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (...),
- f) instrumentami muzycznymi,
- g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:

- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- b) cmentarzyskami,
- c) kurhanami,
- d) relikami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

2. Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej”.

- **Art. 7**, który określa formy ochrony zabytków:

1) wpis do rejestru zabytków.

Rejestr zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi wojewódzki konserwator zabytków. Do rejestru wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela

zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Do rejestru może być również wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku. Wpis do rejestru historycznego układu urbanistycznego, ruralistycznego lub historycznego zespołu budowlanego nie wyłącza możliwości wydania decyzji o wpisie do rejestru wchodzących w skład tych układów lub zespołu zabytków nieruchomych. Wpisanie zabytku nieruchomego do rejestru ujawnia się w księdze wieczystej danej nieruchomości, na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie decyzji o wpisie do rejestru tego zabytku. Wpisy do rejestru są wolne od opłat (art. 9). Skreślenie z rejestru zabytków następuje na wniosek właściciela zabytku lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy, lub z urzędu, na podstawie decyzji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego (art. 13). Na podstawie tej decyzji wojewódzki konserwator zabytków występuje z wnioskiem o wykreślenie wpisu z księgi wieczystej i z katastru nieruchomości. Informacja o skreśleniu ogłaszana jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Wykreślenia wolne są od opłat (art. 14). Zabytek ruchomy wpisuje się do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków – na wniosek właściciela tego zabytku (art. 10). Wojewódzki konserwator zabytków może wydać decyzję o wpisie z urzędu – w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę:

1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;

2) uznanie za pomnik historii;

3) utworzenie parku kulturowego;

4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

- **Art. 16 ust. 1:** „Rada gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej”.
- **Art. 17,** który określa zakazy i ograniczenia na terenie parku kulturowego dotyczące: prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej; zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych; umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1; zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury; składowania lub magazynowania odpadów.
- **Art. 18:** „1. Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy określaniu ustaleń strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, strategii rozwoju ponadlokalnego, planów ogólnych gmin,

miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów odbudowy albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

2. Określając ustalenia strategii, analiz, planów i studiów, o których mowa w ust. 1, w szczególności:

- 1) uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
- 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami.”

– **Art. 19:** „1. Określając ustalenia planu ogólnego gminy, miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowego planu odbudowy, uwzględnia się w szczególności ochronę zabytków nieruchomych:

- 1) objętych formami ochrony, o których mowa w art. 7, wraz z ich otoczeniem;
- 2) ujętych w wojewódzkiej lub gminnej ewidencji zabytków.

1a. W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę:

- 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

1b. W uchwale określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń uwzględnia się w szczególności:

- 1) ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) ochronę zabytków nieruchomych, innych niż wymienione w pkt 1, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;

3) wnioski i rekomendacje audytów krajobrazowych oraz plany ochrony parków krajobrazowych.

2. W przypadku, gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się przy określaniu ustaleń planów, o których mowa w ust. 1.

3. W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.”

– **Art. 20,** który mówi o konieczności uzgadniania projektów i zmian planów zagospodarowania przestrzennego województwa oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego z wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenów.

– **Art. 21:** „Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy”.

- **Art. 22:** „1. Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków.
2. Wojewódzki konserwator zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.
3. Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.
4. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy.
5. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:
1) zabytki nieruchomości wpisane do rejestru;
2) inne zabytki nieruchomości znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków.
3) *inne zabytki nieruchomości wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.
**Utracił moc z dniem 18.05.2023 r. w zakresie, w jakim ogranicza prawo własności nieruchomości przez dopuszczenie ujęcia nieruchomości jako zabytku nieruchomego w gminnej ewidencji zabytków, bez zapewnienia właścicielowi gwarancji ochrony prawnej przez dokonaniem takiego ograniczenia, na podstawie wyroku TK z dnia 11 maja 2023 r. sygn. akt P 12/18 (Dz. U. poz. 951).*
6. Właściwy dyrektor urzędu morskiego prowadzi ewidencję zabytków znajdujących się na polskich obszarach morskich w formie zbioru kart ewidencyjnych”.
- **Art. 81:** „1. W trybie określonym odrębnymi przepisami dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków może być udzielona przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale.
2. Dotacja, w zakresie określonym w art. 77, może być udzielona w wysokości do 100% nakładów koniecznych na wykonanie przez wnioskodawcę prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków.”
- **Art. 89,** który wskazuje, że „organami ochrony zabytków są:
1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu, którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;
2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków”.
- **Ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym** (Dz. U. z 2024 r. poz. 609 z późn. zm.), gdzie w art. 7 ust. 1 pkt 9 zostały określone zadania własne gminy: „zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (...) kultury (...) oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”. Pośrednio do ochrony zabytków odnoszą się zadania obejmujące kwestie: ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej, gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego, bibliotek gminnych i innych instytucji kultury, kultury fizycznej i turystyki, zieleni gminnej i zadrzewień, cmentarzy gminnych, utrzymania

gminnych obiektów i urzędzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych, promocji gminy.

Istotne uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami znajdują się w innych obowiązujących ustawach i rozporządzeniach, w tym w:

- **Ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym** (Dz. U. z 2024 r. poz. 1130).

Dnia 7 lipca 2023 r. została przyjęta zmiana ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. Głównym celem reformy jest zwiększenie elastyczności i integralności systemu planowania, uproszczenie procedur oraz poprawa ładu przestrzennego w kraju. Dlatego wprowadzone zostały nowe narzędzia – plan ogólny a także zintegrowany plan inwestycyjny. Zmieniają się też zasady wydawania decyzji o warunkach zabudowy.

Plan ogólny, który docelowo zastąpi dotychczasowe studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, ma charakter aktu prawa miejscowego, co oznacza, że zawarte w nim ustalenia są wiążące dla organów gminy na etapie procedowania planów miejscowych oraz w procesie wydawania decyzji o warunkach zabudowy. Plan ogólny uchwała się obligatoryjnie dla całego obszaru gminy.

Każda gmina jest zobowiązana do uchwalenia takiego planu najpóźniej do 30 czerwca 2026 r. Założeniem ustawodawcy jest wprowadzenie określonej, przejrzystej struktury takiego dokumentu przy zachowaniu jego zwartej formy, czytelnej dla każdego odbiorcy. W planie ogólnym będą musiały znaleźć się dwa obligatoryjne elementy tj.: (i) strefy planistyczne i (ii) gminne standardy urbanistyczne. Gmina będzie mogła ponadto fakultatywnie określić (i) obszary uzupełnienia zabudowy oraz (ii) obszary zabudowy śródmiejskiej.

Znowelizowane przepisy przewidują także uproszczony tryb uchwalenia albo zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. Będzie możliwe tylko w ściśle określonych w ustawie przypadkach. Postępowanie uproszczone będzie zatem wyjątkiem od reguły – zasadniczo ma być ono wykonywane przy dokonywaniu zmian w planach już uchwalonych a nie przy uchwalaniu nowych planów.

- **Ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane** (Dz. U. z 2024 r. poz. 725);
- **Ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska** (Dz. U. z 2024 r. poz. 54);
- **Ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody** (Dz. U. z 2023 r. poz. 1336 z późn. zm.);
- **Ustawie z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami** (Dz. U. z 2024 r. poz. 1145);
- **Ustawie z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej** (Dz. U. z 2024 r. poz. 87);
- **Ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie** (Dz. U. z 2023 r. poz. 571);
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót**

budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz. U. z 2021 r. poz. 81);

- **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2021 r. poz. 56);**
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2023 r. poz. 2425);**
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu z dnia 16 kwietnia 2021 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2021 r., poz. 731);**
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami” (Dz. U. z 2004 r. Nr 124, poz. 1304 z późn. zm.) ze zmianą Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 3 lutego 2006 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami” (Dz. U. z 2006 r. Nr 24 poz. 181);**
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2004 r. Nr 212, poz. 2153);**
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. z 2004 r. Nr 30, poz. 259);**
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę (Dz. U. z 2011 r. Nr 89, poz. 510);**
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych (Dz. U. z 2004 r. Nr 71, poz. 650).**

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i bibliotekach zostały określone w:

- **Ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 2022 r. poz. 385);**
- **Ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2022 r. poz. 2393).**

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

GPOnZ odwołuje się do dokumentów, które połączono na trzech poziomach: ogólnokrajowym, regionalnym (wojewódzkim) oraz lokalnym.

GPOnZ w swoich działaniach programowych nawiązuje do polityki krajowej, szczególnie w zakresie poprawy stanu zabytków poprzez przekazywanie środków z budżetu gminy,

wykorzystywania dziedzictwa kulturowego w promocji gminy, poprawy przepływu informacji pomiędzy gminą, organami ochrony zabytków oraz mieszkańcami, a także udostępnianiem informacji o zasobie zabytkowym gminy. Ważnym elementem jest również wspieranie działań z zakresu utrzymywania lokalnych tradycji kulturowych oraz wprowadzenie elementów lokalnego dziedzictwa do procesu edukacji oraz działań kulturalnych.

GPOnZ zbieżny jest ze strategicznymi celami państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Cele te wymienione są w następujących dokumentach:

- **Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2023-2026**

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2023-2026 został przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 1 grudnia 2023 r.

Dokument ten wyznacza kierunki działań administracji rządowej oraz podległych jej służb i instytucji w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Opracowany został w Departamencie Ochrony Zabytków MKiDN na użytek generalnego konserwatora zabytków.

Program ma na celu realizację przepisu art. 84 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Jest głównym dokumentem strategicznym niezbędnym do realizacji ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zainicjowanym i opracowanym przez ministra do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, określającym cele administracji rządowej oraz podległych jej służb i instytucji w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, a także środki służące do realizacji wyznaczonych celów.

Celem programu jest zapewnienie efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami poprzez m.in. ochronę i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości, podnoszenie wiedzy o zasobach zabytkowych kraju, cyfryzację i podniesienie jakości prowadzonych postępowań administracyjnych, a także zwiększenie zastosowania nowych technologii.

Najważniejsze cele programu:

Ochrona i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości poprzez m.in.:

- model i system wartościowania zabytków;
- plany zarządzania dla pomników historii;
- wsparcie procesu tworzenia planów ochrony parków kulturowych;
- system bezpieczeństwa zabytków;
- projektowanie konserwatorskie.

Cyfryzacja i podniesienie jakości prowadzenia postępowań administracyjnych poprzez m.in.:

- cyfryzację procesu inwestycyjno-budowlanego w zakresie ochrony zabytków;
- opracowanie i realizację programu szkoleń specjalistycznych dla pracowników wojewódzkich urzędów ochrony zabytków.

Zwiększenie zastosowania nowych technologii w ochronie zabytków poprzez m.in.:

- wdrożenie i rozwój programu wsparcia zarządzania dziedzictwem archeologicznym (AZP+);
- digitalizację i udostępnianie zasobu archiwalnego;
- rozwój portalu www.zabytek.pl.

Edukacja i podnoszenie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego poprzez m.in.:

- włączenie edukacji ochrony zabytków do programów nauczania w szkołach;

- kampanie społeczno-edukacyjne dotyczące zagrożeń dla dziedzictwa kulturowego;
- wsparcie merytoryczne służb mundurowych oraz organów wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących przestępczości przeciwko zabytkom.

Wzmacnianie narzędzi ochrony zabytków wobec zmian klimatycznych poprzez m.in.:

- wsparcie procesu tworzenia gminnych programów opieki nad zabytkami;
- warsztaty konserwatorskie – praktyka prac konserwatorskich;
- wzmacnianie kompetencji zawodów rzemieślniczych;
- inwestycje w obiektach zabytkowych – szkolenia dla samorządów.

• **Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)**

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.) zwana SOR, została przyjęta Uchwałą Nr 8 Rady Ministrów z dnia 14 lutego 2017 r. Jest to aktualizacja Strategii Rozwoju Kraju 2020 przyjętej Uchwałą Nr 157 Rady Ministrów z dnia 25 września 2012 r.

SOR jest strategicznym instrumentem zarządzania polityką rozwoju realizowaną przez instytucje państwa, która określa wskaźniki ich realizacji, wskazuje sposób ich osiągnięcia oraz określa najważniejsze projekty służące realizacji celów SOR.

Zadania powiązane z obszarem ochrony zabytków zostały uwzględnione w następujących obszarach:

1) Obszar e-państwo – kierunek interwencji:

1. Budowa i rozwój e-administracji – orientacja administracji państwa na usługi cyfrowe.

Wyznaczony projekt strategiczny:

Digitalizacja i rozwój kultury cyfrowej – kontynuacja procesów związanych z digitalizacją, przechowywaniem i udostępnianiem różnego typu zasobów dziedzictwa cyfrowego w Polsce (muzealnych, bibliotecznych, archiwalnych, audiowizualnych i zabytków), w tym do celów ponownego wykorzystywania, w ramach którego digitalizację należy rozumieć jako nowoczesną formę konserwacji i zabezpieczania najcenniejszych zasobów kultury.

2) Kapitał ludzki i społeczny – kierunek interwencji:

Wzmocnienie roli kultury dla rozwoju gospodarczego i spójności społecznej.

Działania do 2030 r.:

- Ochrona i promocja dziedzictwa narodowego – wykorzystanie potencjału dziedzictwa dla wzmacniania kapitału społecznego oraz poczucia tożsamości i wspólnoty; inwestycje w dziedzictwo narodowe (dobra kultury, nauki i sztuki, zabytki, rozwój sieci muzeów, wspieranie i promocja dziedzictwa kulturowego wpisanego na listę światowego dziedzictwa UNESCO).
- Wzmacnianie tożsamości, poczucia wspólnoty i więzi międzypokoleniowych, poprzez uczestnictwo i zwiększanie dostępu do instytucji i dzieł kultury na wszystkich poziomach funkcjonowania wspólnoty (lokalnym, regionalnym, narodowym), likwidacja „białych plam” w dostępie do kultury.

• **Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030**

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030 zwana SRKS została przyjęta Uchwałą Nr 155 Rady Ministrów z dnia 27 października 2020 r. To kontynuacja i aktualizacja Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2020. SRKS jest jednym z instrumentów realizacji Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju.

Głównym celem SRKS jest wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków. Realizacja tego celu odbywa się przez wdrażanie kierunków interwencji zaplanowanych do realizacji w trzech zasadniczych obszarach, których kluczowe znaczenie znajduje również odzwierciedlenie w nowym podtytule SRKS: współdziałanie, kultura, kreatywność. Są to:

- obszar 1: Współdziałanie – społeczeństwo obywatelskie,
- obszar 2: Kultura – tożsamość i postawy obywatelskie,
- obszar 3: Kreatywność – potencjał kulturowy i kreatywny.

Pełniejszego wykorzystania wymaga wpływ wybranych zasobów i narzędzi z obszaru kultury i dziedzictwa narodowego na poziom kapitału społecznego, m.in. w wymiarze budowania tożsamości i kształtowania postaw obywatelskich. Wydarzenia, inicjatywy i zasoby o charakterze kulturalnym mogą wzmacniać poczucie wspólnoty i tożsamości, cementować środowiska lokalne, stwarzać przestrzeń do poszukiwań i inspiracji oraz stanowić miejsce spotkań dla różnych grup wiekowych i zawodowych. Niski poziom kapitału społecznego oraz podziały społeczne utrudniają budowanie wspólnoty państwowej, a także wpływają na osłabienie więzi z państwem i jego instytucjami.

Znaczenie kultury dla rozwoju i jakości kapitału społecznego jest wieloaspektowe. Z jednej strony warunkuje ona zachowania i postawy, ustanawia kody i sposoby komunikowania oraz organizacji społeczeństwa, z drugiej zaś stanowi zasób materialnych i niematerialnych dóbr, które tworzą fundament tożsamości i spoiwo społeczności. Potencjał kulturowy determinuje więc w istotnym zakresie sposoby podejmowania decyzji, umożliwia budowanie atmosfery otwartości i wzajemnego zaufania. Dziedzictwo kulturowe, umożliwiając budowanie i utrwalanie wspólnej tożsamości, jest kluczowym elementem potencjału kulturowego i stanowi bezcenny zasób, który powinien być wykorzystany dla obecnego i przyszłego rozwoju.

Głównym celem SRKS jest wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków.

Projekt zakłada trzy cele szczegółowe Strategii, które obejmują:

1. Zwiększenie zaangażowania obywateli w życie publiczne poprzez: usprawnienie mechanizmów wspierania i współpracy instytucji publicznych z obywatelami, rozwój i wzmacnianie zorganizowanych form aktywności obywatelskiej.
2. Wzmacnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich poprzez: tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmacniania uczestnictwa w kulturze, ochronę dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dzieł kultury, digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury, umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę, wzmocnienie promocji kultury polskiej za granicą.
3. Wzmocnienie rozwoju społeczno-gospodarczego kraju przez sektory kultury i kreatywne poprzez: wzrost udziału sektorów kreatywnych w rozwoju gospodarczym kraju, rozwój kompetencji zawodowych na potrzeby branż kreatywnych, wzmocnienie potencjału kreatywnego społeczeństwa.

W ramach celu szczegółowego 2 SRKS wyróżniono ponadto następujące priorytety:

- 2.1. Tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmacniania uczestnictwa w kulturze.
- 2.2. Ochrona dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dzieł kultury.
- 2.3. Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury.
- 2.4. Umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę.
- 2.5. Wzmocnienie promocji kultury polskiej za granicą.

Poniżej zostały przedstawione projekty, które związane są pośrednio z ochroną dziedzictwa kulturowego oraz których okres realizacji wykracza poza 2021 r. Projekty strategiczne SOR przypisane do zakresu interwencji SRKS:

- Narodowy Program Wspierania Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego – program obejmujący takie działania, jak: rozwój instytucji dialogu obywatelskiego, zniesienie barier rozwojowych dla organizacji społeczeństwa obywatelskiego, reformę systemu finansowania organizacji przez państwo, edukację obywatelską i historyczną oraz rozwój wolontariatu;
- Niepodległa – program budowania kapitału społecznego i wspólnoty obywatelskiej, zogniskowany wokół obchodów 100. rocznicy odzyskania niepodległości Polski, obejmujący m.in. kształtowanie postaw patriotycznych, budowanie pamięci zbiorowej i spójnego wizerunku Polski, włączanie obywateli do działania na rzecz dobra wspólnego;
- Pakiet dla Przemysłów Kreatywnych – ukierunkowany na wsparcie innowacyjnych produktów sektorów kultury i kreatywnych. Pakiet umożliwi budowanie przewagi konkurencyjnej w sektorze i przeciwdziałanie odpływowi kapitału kreatywnego. Proponowane działania obejmują m.in. wprowadzenie zachęt dla realizacji produkcji audiowizualnych w Polsce, wprowadzenie wakacji podatkowych dla firm z sektora kreatywnego, ustanowienie tzw. szybkiej ścieżki podatkowej dla międzynarodowych produkcji z segmentu audiowizualnego;
- Program Klub – program wspierający działalność klubów sportowych (skierowaną do dzieci i młodzieży), które stanowią lokalne centra aktywności społecznej oraz są miejscem aktywnego spędzania czasu, budowania więzi społecznych i rozwijania kompetencji, takich jak umiejętność pracy w grupie, wytrwałość czy pracowitość;
- Rozwój Czytelnictwa – projekt ma na celu poprawę stanu czytelnictwa w Polsce poprzez wzmacnianie roli bibliotek publicznych, szkolnych i pedagogicznych jako lokalnych ośrodków życia społecznego stanowiących centrum dostępu do kultury i wiedzy.

Wypracowana lista projektów strategicznych SRKS obejmuje m.in.:

- Rozwój turystyki kulturowej – projekt ma na celu realizację działań systemowych dotyczących zabytków znajdujących się na szlakach kulturowych i uznanych za Pomniki Historii, w tym dofinansowanie prac konserwatorskich oraz projektów wspierających proces upowszechniania dziedzictwa kulturowego i jego wartości, a także aktywizujących zaangażowanie społeczne w proces ochrony i opieki nad zabytkami. Celem projektu jest stymulowanie rozwoju społeczno-gospodarczego poprzez wzrost atrakcyjności turystycznej oparty na zasobach kulturowych.

4.2. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Przy sporządzaniu GPOnZ omówiono uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego Gminy Rudniki wynikające z dokumentów na poziomie:

- wojewódzkim: Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Opolskiego, Strategia Rozwoju Województwa Opolskiego – Opolskie 2030 r.
- powiatowym: Strategia Rozwoju Powiatu Oleskiego na lata 2016-2025 wraz z Planem Rozwoju Lokalnego Powiatu Oleskiego na lata 2021-2025.

GPOnZ jest zgodny z celami, zasadami i kierunkami wyznaczonymi ww. dokumentach.

• Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Opolskiego (PZPWO)

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Opolskiego został przyjęty Uchwałą Nr XLVIII/505/2010 Sejmiku Województwa Opolskiego z dnia 28 września 2010 r. Dnia 24 kwietnia 2019 r. została uchwalona zmiana PZPWO Uchwałą Nr VI/54/2019 Sejmiku Województwa Opolskiego.

Dokument jest podstawowym narzędziem prowadzenia polityki przestrzennej na poziomie regionu, rozumianej jako celowe oddziaływanie władz województwa na rozmieszczenie funkcji i przestrzenne różnicowanie dynamiki rozwoju. Głównym zadaniem planu jest określenie przestrzennych uwarunkowań rozwoju oraz kierunków i priorytetów kształtowania środowiska przyrodniczego, kulturowego i zurbanizowanego w ciągu najbliższych kilkunastu lat, w dostosowaniu do strategicznych kierunków rozwoju społecznego i gospodarczego województwa z równoczesnym uwzględnieniem koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju. Stanowi on punkt wyjścia dla opracowania innych wojewódzkich programów i dokumentów strategicznych.

Kwestia środowiska kulturowego regionu została poruszona w rozdziale poświęconym planowaniu przestrzennemu. Wśród celów zagospodarowania przestrzennego w zakresie osadnictwa wymienia się utrzymanie historycznie ukształtowanej sieci osadniczej województwa, podkreślając również jako jedną z głównych zasad zagospodarowania przestrzennego „nacisk na zapewnienie wysokiego poziomu ładu przestrzennego rozumianego jako dążenie do harmonii, uporządkowania, proporcjonalności i równoważenia środowiska przyrodniczego i kulturowego z potrzebami urbanizacji”. Również rozdział traktujący o turystyce w istotny sposób dotyka spraw związanych z dziedzictwem kulturowym. Według autorów opracowania, ochrona i racjonalne wykorzystanie walorów dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego warunkuje rozwój turystyki. W związku z tym kierunki polityki przestrzennej, w tym obszarze obejmą m.in.: ochronę walorów przyrodniczych i krajobrazowych, ochronę, modernizację, konserwację i odbudowę obiektów i układów zabytkowych oraz innych obiektów kultury, budowę systemu szlaków tematycznych, w tym o zasięgu międzyregionalnym.

Obszerny rozdział planu poświęcono bezpośrednio dziedzictwu kulturowemu Opolszczyzny, co pokazuje, jaką do tej dziedziny życia społecznego przykładają władze samorządowe województwa. Dokument, cytując ustawę o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami definiuje pojęcia ochrony zabytków i opieki nad zabytkami i przypomina, że „ochrona dóbr kultury materialnej i niematerialnej jest celem polityki przestrzennej, a kształtowanie środowiska kulturowego powinno generować rozwój innych dziedzin życia regionu. Obiekty kultury materialnej powinny być wykorzystane i użytkowane z zapewnieniem opieki konserwatorskiej, rewaloryzacji i nadania im odpowiednich funkcji użytkowych”. Główne zasady zagospodarowania przestrzennego województwa w zakresie dziedzictwa kulturowego:

1. Zachowanie ładu przestrzennego na terenach zabudowy historycznej poprzez:
 - wymóg uczytelniania historycznych układów urbanistycznych i ruralistycznych,
 - wymóg dostosowania nowej zabudowy w zakresie skali, formy, materiału i koloru do zabudowy historycznej,
 - wymóg szczególnej ochrony elementów tworzących zabytkowy charakter przestrzeni.

2. Obejmowanie prawną ochroną dziedzictwa kulturowego poprzez opracowywanie mpzp z określeniem stref ochrony konserwatorskiej – priorytet dla obszarów cennych pod względem zabytkowym.
3. Nadawanie mocy prawnej Gminnym Ewidencjom Zabytków poprzez umieszczanie ich w mpzp.
4. Kompleksową ochronę obszarów i obiektów zabytkowych.
5. Wykorzystanie obiektów i obszarów zabytkowych do pełnienia określonych funkcji, zgodnych bądź niekolidujących z ich zabytkowym charakterem.
6. Oszczędne kształtowanie krajobrazu kulturowego, a także przeciwdziałanie rozpraszaniu historycznie ukształtowanej zabudowy.
7. Harmonizowanie zabytkowych układów urbanistycznych w powiązaniu z rozwojem osadnictwa i komunikacji.
8. Zachowanie mieszkalno-usługowego charakteru centrów miast.
9. Eksponowanie regionalnych cech środowiska kulturowego województwa opolskiego.
10. Inicjowanie nowych form ochrony dziedzictwa kulturowego poprzez tworzenie pomników historii i parków kulturowych w symbiozie z przyrodą i wymogami rozwoju społeczno-gospodarczego.

• **Strategia Rozwoju Województwa Opolskiego – Opolskie 2030 r.**

Strategia Rozwoju Województwa Opolskiego – Opolskie 2030 r. przyjęta została Uchwałą Nr XXXIV/355/2021 Sejmiku Województwa Opolskiego z dnia 4 października 2021 r.

Jest to dokument własny samorządu wojewódzkiego i podstawowy dokument polityki regionalnej określający wizję, cele rozwoju społeczno-gospodarczego województwa, a także działania służące ich realizacji. W Programie wyznaczono cele strategiczne w trzech obszarach: Człowiek i relacja, Środowisko i rozwój, Silna gospodarka. Wymieniono również cele operacyjne i kierunki działań. Poniżej wymieniono te, które dotyczą dziedzictwa kulturowego regionu.

Cel: Trwałe więzi społeczne

Kierunki działań, m.in.: budowa systemu wsparcia rewitalizacji i rozwój społeczeństwa wielokulturowego.

Cel: Ceniona marka regionu.

Kierunki działań, m.in.: dbałość o zachowanie i rozwój dziedzictwa kulturowego, rozwój silnych produktów turystycznych.

W Strategii wyznaczono także pięć obszarów strategicznej interwencji (OSI): Subregion Aglomeracja Opolska, Subregion Brzeski, Subregion Kędzierzyńsko-Strzelecki, Subregion Północny, Subregion Południowy. W stosunku do nich wskazano szczegółowe cele polityki przestrzennej, cele te dotyczą również dziedzictwa kulturowego regionu. Wskazano w nich takie cele jak:

- Poprawa ładu przestrzennego,
- Kształtowanie atrakcyjnych przestrzeni publicznych,
- Zwiększanie partycypacji społecznej w działaniach planistycznych,
- Ograniczanie rozpraszania zabudowy,
- Wprowadzanie rozwiązań poprawiających bezpieczeństwo publiczne,
- Ochrona zabytkowych układów urbanistycznych i ruralistycznych,
- Wzmocnienie funkcji kulturowych,
- Ochrona zabytkowych układów urbanistycznych i ruralistycznych,

– Stanowienie pomników historii Tworzenie parków kulturowych.

• **Strategia Rozwoju Powiatu Oleskiego na lata 2016-2025 wraz z Planem Rozwoju Lokalnego Powiatu Oleskiego na lata 2021-2025**

Strategia Rozwoju Powiatu Oleskiego na lata 2016-2025 wraz z Planem Rozwoju Lokalnego Powiatu Oleskiego na lata 2021-2025 została przyjęta Uchwałą Nr XV/95/16 Rady Powiatu w Oleśnie z dnia 30 marca 2016 r. oraz Uchwałą Nr XXXIII/212/2021 Rady Powiatu w Oleśnie z dnia 30 grudnia 2021 r.

Strategia określa wizję powiatu oleskiego jako regionu atrakcyjnego z nowoczesną gospodarką i aktywnymi mieszkańcami. Wyznaczone zostały cztery obszary programowania tj. „Nowoczesna gospodarka”, „Konkurencyjny rynek pracy”, „Atrakcyjny region” oraz „Aktywne społeczeństwo”, w ramach, których określono priorytety i cele strategiczne. W obszarze „Aktywne społeczeństwo” znalazły się cele strategiczne: Wspieranie inicjatyw kulturalnych oraz Wykorzystanie potencjału turystycznego korelujące z promowaniem i upowszechnianiem wiedzy o zabytkach. Powyższym celom strategicznym przypisano szczegółowe cele operacyjne, stanowiące zarówno działania jednorazowe, jak i projekty stałe realizowane przez samorząd powiatowy.

Cel strategiczny: Wspieranie inicjatyw kulturalnych.

Cele operacyjne: Aktywne promowanie wiedzy o regionie:

- Organizacja spotkań z cyklu „Historia lokalna ...”
- Organizacja konkursu „Wiedzy o Powiecie Oleskim”

Cel strategiczny: Wykorzystanie potencjału turystycznego.

Cele operacyjne: Promocja walorów turystycznych:

- Wspieranie rozwoju punktów informacji turystycznej na terenie powiatu poprzez ich wyznaczenie,
- oznakowanie oraz stworzenie aplikacji mobilnej,
- Podjęcie działań zmierzających do wytyczenia i oznakowania tras turystycznych na terenie powiatu, tj. szlaku bursztynowego, szlaku kościółków drewnianych.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy

Poniżej omówiono obowiązujące dokumenty gminne, które dotyczą dziedzictwa kulturowego:

• **Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych**

Plan ochrony zabytków Gminy Rudniki na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych został opracowany w 2021 r., a jego aktualizację wykonano w 2025 r. Plan wykonany został zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.

Ochrona zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych polega na planowaniu, przygotowaniu i realizacji przedsięwzięć zapobiegawczych, dokumentacyjnych,

zabezpieczających, ratowniczych i konserwatorskich, mających na celu ich uratowanie przed zniszczeniem, uszkodzeniem lub zaginięciem.

- **Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Rudniki**

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Rudniki opracowane zostało w 2002 r. i przyjęte Uchwałą Nr XXXI/226/02 Rady Gminy w Rudnikach z dnia 19 kwietnia 2002 r. Obowiązujące Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Rudniki zostało przyjęte Uchwałą Nr XXIII/236/2018 Rady Gminy Rudniki z dnia 27 lutego 2018 r.

Studium jest podstawowym dokumentem dla władz samorządowych gminy, na podstawie którego prowadzona ma być polityka i strategia działań, przede wszystkim w sferze zagospodarowania przestrzennego, ale także w sferze społeczno-gospodarczej i ekologicznej, które bezpośrednio lub pośrednio wpływają na kształtowanie struktury przestrzennej i układu funkcjonalno-przestrzennego.

W Studium wskazano, że nadrzędnym celem ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, krajobrazu kulturowego i dóbr kultury współczesnej jest zachowanie lokalnych wartości historycznych i estetycznych środowiska kulturowego kształtujących tożsamość gminy.

Zostały określone kierunki zagospodarowania przestrzennego w obszarze zabytków – obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, krajobrazu kulturowego oraz dóbr kultury współczesnej.

Z uwarunkowań wynika, że na obszarze gminy należy uwzględnić ochronę lub objąć ochroną ustaleniami miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego następujące obszary i obiekty kulturowe:

Zabytki architektury i budownictwa:

- wpisane do rejestru zabytków – kościoły w Żytniowie i Jaworznie oraz dwór w Bugaju Starym,
- ujęte w ewidencji zabytków.

Cel ochrony: Zachowanie i należyte utrzymanie budynków i budowli mających znaczenie dla dziedzictwa i rozwoju kulturowego ze względu na ich wartość historyczną, naukową lub artystyczną.

Obowiązuje ochrona zabytków polegająca m.in. na:

- ochronie prawnej zabytków wpisanych do rejestru zabytków województwa opolskiego zgodnie z przepisami ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, w szczególności wszelkie roboty budowlane przy zabytkach wymagają pozwolenia właściwego organu do spraw ochrony zabytków;
- ustaleniu zasad ochrony zabytków ujętych w gminnej ewidencji zabytków w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego z uwzględnieniem elementów wymagających zachowania i/lub odtworzenia.

Obszary kulturowe wymagające ochrony, tj. obszary kulturowe o walorach historycznych i krajobrazowych nieobjęte ochroną prawną ani nieujęte w gminnej ewidencji zabytków:

- tradycyjne układy wiejskie we wsiach: Ciecuiów, Rudniki, Żytniów,
- zespół kościoła w Jaworznie,
- dawny zespół dworsko-parkowy w Bugaju Starym,
- zespół dworski z parkiem w Żytniowie,

– zespół kościoła w Rudnikach.

Cel ochrony: Zachowanie historycznie ukształtowanych układów lub zespołów zabudowy i zieleni oraz walorów krajobrazu kulturowego.

Zasady ochrony – ustanowienie stref ochrony konserwatorskiej:

Nazwa strefy i lokalizacja: Strefa konserwatorska ochrony historycznego układu ruralistycznego – Ciecuiów, Rudniki, Żytniów.

Cel ochrony: Zachowanie i utrzymanie oraz uczytelnienie oryginalnych, historycznych struktur przestrzennych.

Nazwa strefy i lokalizacja: Strefa konserwatorska ochrony sąsiedztwa zabytku – najbliższe otoczenie i przedpole zabytkowego dworu w Bugaju Starym.

Cel ochrony: Zapewnienie ekspozycji czynnej i biernej zabytkowych struktur z dopuszczeniem zagospodarowania niepowodującego zagrożeń dla poprawy stanu przestrzeni w granicach strefy.

Nazwa strefy i lokalizacja: Strefa konserwatorska ochrony sąsiedztwa zabytku – teren kościoła w Jaworznie.

Cel ochrony: Strefa konserwatorska ochrony krajobrazu kulturowego – zespół kościoła i obszar dworski w Jaworznie, dawny zespół dworsko-parkowy w Bugaju Starym, zespół dworsko-folwarczny z parkiem w Żytniowie, zespół kościoła w Rudnikach.

Wymienione wyżej strefy powinny być w planach miejscowych uszczegółowione (granice, zasady ochrony, zakazy i nakazy mające na celu ochronę znajdujących się na obszarze zabytków i wartościowych elementów krajobrazu kulturowego).

Zabytki architektury i budownictwa:

- wpisane do rejestru zabytków – kościoły w Żytniowie i Jaworznie oraz dwór w Bugaju Starym,
- ujęte w ewidencji zabytków.

Cel ochrony: Zachowanie i należyte utrzymanie budynków i budowli mających znaczenie dla dziedzictwa i rozwoju kulturowego ze względu na ich wartość historyczną, naukową lub artystyczną.

Zasady ochrony: obowiązuje ochrona zabytków polegająca m. in. na:

- ochronie prawnej zabytków wpisanych do rejestru zabytków województwa opolskiego zgodnie z przepisami ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, w szczególności wszelkie roboty budowlane przy zabytkach wymagają pozwolenia właściwego organu do spraw ochrony zabytków,
- ustaleniu zasad ochrony zabytków ujętych w gminnej ewidencji zabytków w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Zabytki archeologiczne:

Cel ochrony: Ochrona przed zniszczeniem potencjalnych znalezisk będących podziemną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów.

Zasady ochrony: Obowiązuje ochrona zabytków archeologicznych ujętych w gminnej ewidencji zabytków polegająca m. in. na ustaleniu zasad ich ochrony w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego zgodnie z przepisami ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Zasady wyznaczono także dla współczesnego budynku o wysokich walorach architektonicznych – hala sportowa w Rudnikach.

Cel ochrony: Zachowanie walorów architektonicznych obiektu.

Zasady ochrony: Uznanie obiektu za dobro kultury współczesnej i ustalenie zasad jego ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, w szczególności zakazanie prac budowlanych zmieniających znacząco jego oryginalny wygląd.

- **Strategia Rozwoju Gminy Rudniki na lata 2023-2030**

Strategia Rozwoju Gminy Rudniki na lata 2023-2030 została przyjęta Uchwałą Nr L/413/2023 Rady Gminy Rudniki z dnia 22 czerwca 2023 r.

To dokument, który jest potrzebny do skutecznego zarządzania gminą i pozyskiwania środków na inwestycje. Strategia powinna wskazywać kierunki rozwoju społecznego, gospodarczego i przestrzennego. Pełni także rolę włączającą społeczność lokalną w sprawy gminy.

W Strategii wskazano trzy strategiczne kierunki rozwoju i odpowiadające im cele strategiczne. Zgodnie z zasadą „drzewa celów” cele strategiczne mają być realizowane poprzez cele operacyjne, którym przypisano konkretne działania. Poniżej wskazano te działania, których realizacja sprzyjać będzie procesom opieki nad zabytkami.

Cel strategiczny: Gmina Rudniki atrakcyjnym miejscem zamieszkania.

Cel operacyjny: Poprawa dostępności usług.

Kierunek działań:

- Budowa i modernizacja infrastruktury kulturalnej i sportowo-rekreacyjnej.

Cel operacyjny: Aktywizacja i integracja mieszkańców.

Kierunek działań:

- Rozwój oferty kulturalnej i sportowo-rekreacyjnej.
- Wsparcie i inicjowanie działań integracyjnych oraz zachowanie tradycji lokalnych.

Cel operacyjny: Ochrona bioróżnorodności i dziedzictwa kulturowego oraz poprawa ich dostępności.

Kierunek działań:

- Ochrona i poprawa stanu zabytków i obiektów o charakterze zabytkowym oraz miejsc historycznych (działania na rzecz zachowania materialnego dziedzictwa kulturowego gminy, ochrona i renowacja zabytków techniki: wapiennika, cegielni, młynów oraz miejsc i obiektów upamiętniających granicę polsko-niemiecką, poprawa stanów (renowacja) i ochrona drewnianych zabytków sakralnych i charakterystycznej zabudowy wiejskiej).
- Poprawa dostępności środowiska przyrodniczego i zabytków dla mieszkańców i turystów (zagospodarowanie zbiorników wodnych – Młyny, Jaworek, działania w celu udostępnienia zabytków i obiektów historycznych, budowa dróg dla rowerów, tworzenie nowych szlaków dla potrzeb turystyki pieszej, rowerowej i przyrodniczo-edukacyjnej, oznakowanie i przygotowanie miejsc odpoczynku przy szlakach rowerowych, budowa i rozbudowa małej architektury turystyczno-rekreacyjnej, informacja i promocja ciekawych miejsc i obiektów).

- **Gminny program rewitalizacji dla Gminy Rudniki**

Gminny program rewitalizacji dla Gminy Rudniki został przyjęty Uchwałą Nr VI/35/2024 Rady Gminy Rudniki z dnia 21 sierpnia 2024 r.

Rewitalizacja stanowi proces wyprowadzenia ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych, prowadzony w sposób kompleksowy, poprzez zintegrowane działania na rzecz

lokalnej społeczności, przestrzeni i gospodarki, skoncentrowane terytorialnie, prowadzone przez interesariuszy rewitalizacji na podstawie gminnego programu rewitalizacji.

Celem sporządzenia dokumentu jest określenie kierunków działań, które spowodują wyprowadzenie ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych, a w związku z tym pobudzenie tych obszarów, czego konsekwencją będzie także rozwój całej gminy.

Wyznaczony obszar rewitalizacji zajmuje powierzchnię 1,3 km² (ok. 1,3% powierzchni ogółem gminy), gdzie największym podobszarem są Rudniki, a najmniejszym Jelonki. Obszar rewitalizacji jest podzielony na podobszary: Podobszar rewitalizacji Faustianka, Podobszar rewitalizacji Jelonki, Podobszar rewitalizacji Młyny, Podobszar rewitalizacji Rudniki, Podobszar rewitalizacji Żytniów.

Jedynie na podobszarze rewitalizacji Faustianka znajduje się obiekt zabytkowy – szczególnym obiektem jest tu zabytkowa zabudowa po dawnej cegielni wraz z terenem poeksploatacyjnym itów, gdzie gmina planuje w przyszłości wprowadzenie funkcji publicznych lub/i gospodarczych.

W Programie zamieszczono listę z opisami przedsięwzięć rewitalizacyjnych służących realizacji wizji i celów zawartych w dokumencie. W obszarze dziedzictwa kulturowego można wskazać:

Podobszar Jelonki – przedsięwzięcia rewitalizacyjne:

- Rewitalizacja centrum aktywności lokalnej – strażnicy OSP w Jelonkach.
- Kulturowanie pamięci historycznej – dawna granica w Jelonkach.

Podobszar Młyny – przedsięwzięcia rewitalizacyjne:

- Utworzenie centrum kulturalnego i turystyczno-rekreacyjnego przy zbiorniku Młyny (poza obszarem rewitalizacji).
- Propagowanie kultury kulinarnej i muzycznej terenów wiejskich - Młyny (w obszarze lub poza obszarem rewitalizacji).

Podobszar Żytniów – przedsięwzięcia rewitalizacyjne:

- Rewitalizacja wiejskiego centrum kultury w Żytniowie.
- Spotkania z kulturą i historią dla mieszkańców Żytniowa.

5.2. Charakterystyka krajobrazu kulturowego Gminy Rudniki ze wskazaniem obszarów i obiektów o szczególnym znaczeniu

5.2.1. Charakterystyka gminy

Gmina Rudniki jest to gmina wiejska położona w północno-wschodniej części województwa opolskiego, w powiecie oleskim. Obszar gminy podzielony jest na 22 obręby ewidencyjne, w których wyodrębnić można 35 wsi i 25 przysiółków. Gmina sąsiaduje:

- od północy z gminą Pątnów (pow. wieluński, woj. łódzkie),
- od wschodu z gminą Lipie (pow. kłobucki, woj. śląskie),
- od wschodu i południa z gminą Krzepice (pow. kłobucki, woj. śląskie),
- od południa z gminą Radłów (pow. oleski, woj. opolskie),
- od zachodu z gminą Praszka (pow. oleski, woj. opolskie).

W podziale fizyczno-geograficznym Polski (według J. Kondrackiego) obszar gminy znajduje się na pograniczu dwóch mezoregionów: Progu Herbckiego i Obniżenia Krzepickiego należących do makroregionu Wyżyny Woźnicko-Wieluńskiej położonej w północno-zachodniej części Wyżyny Śląsko-Krakowskiej.

Na obszarze gminy występują następujące prawne formy ochrony przyrody:

- Obszar Chronionego Krajobrazu Załączce – Polesie;
- użytki ekologiczne;
- pomniki przyrody.

Pod względem hydrograficznym obszar Gminy Rudniki należy do dorzecza Warty i odwadniany jest przez zlewnie jej lewobrzeżnych dopływów – Proсны i Liswarty. Ważniejsze rzeki w gminie to Jaworzynka, Potok Żytniowski, Proсна, Wyderka i Piskara.

5.2.2. Historia Gminy Rudniki¹

Rudniki swoją nazwę zawdzięczają złożom rudy żelaza. Od dawna funkcjonowała „nazwa służebna odznaczająca rudników, czyli górników i rymarzy zajmujących się wytapianiem rudy”.

Nasza przeszłość jest o tyle ciekawa, że korzeniami swymi sięga daleko wcześniej niż źródła pisane, choćby pierwsza pewna wzmianka z roku 1381 – pochodząca z dokumentu Władysława Opolczyka.

Ponieważ dzieje Rudnik ściśle związane są z dziejami parafii, trzeba przytoczyć tu historyczną datę 1397 r. jako tę, która potwierdza istnienie i funkcjonowanie Parafii pw. Św. Mikołaja.

Wioska od końca XIV w. znajdowała się w prywatnym posiadaniu jako szlachecka. W ciągu następnych wieków największe zasługi dla rozwoju Rudnik wniosły następujące rody:

- Behciccy z Behcic, którzy zakupiwszy tutejszy majątek zaczynają nazywać się Rudnickimi i firmują się herbem lis;
- Grodzieccy z Wyszyny, dziedzice rudnicy z XVII w., którzy przyczynili się do ostatecznego ustalenia granic swoich posiadłości;
- Masłowsky, fundatorzy modrzewiowego dworu z 1666 r., budowniczo wie obecny kościół parafialny;
- Miączyńscy, ostatni dziedzice Rudnik, pochowani na miejscowym cmentarzu (fundatorzy tegoż).

W historii Polski wpisane są dzieje Rudnik i okolicy. W ogrodzie dworskim jeszcze w końcu XIX w. znajdował się szczególny ślad przeszłości – stary kurhan, zwany szwedzkim. Chociaż tajemnicą owiane jest jego znaczenie, to decyzję jego budowy wiążemy z nieznanym nam wydarzeniem związanym z obecnością wojsk szwedzkich na tym terenie.

Miączyńscy, jako dziedzice Rudnik, przeżyli tu okres zaborów powstania styczniowego. Za nich doszło tu do jednej z największych bitew stoczonych w województwie kaliskim między wojskami carskimi a powstańcami. Było to w 1863 r. Z tego czasu w pobliskim lesie strojeckim mamy smutny ślad tych wydarzeń. Jest to obelisk upamiętniający hrabiego Tomasza Potockiego, który czynnie zaangażowany w organizacji powstańczej, wobec groźby aresztowania przez Rosjan, odebrał sobie życie.

Warto wspomnieć, iż dzisiejsze zamiłowanie do wiedzy i jej zdobywania, nasze dzieci i młodzież odziedziczyły po przodkach. Możemy się pochwalić faktem, że w XV w. na Uniwersytecie Krakowskim studiowało sześciu młodzieńców z Rudnik (podczas gdy z Częstochowy tylko czterech).

W niepodzielnym stopniu dzieje Rudnik wiążą się z dziejami Parafii. Jak już wspomniano wcześniej Parafia istniała już na pewno w 1397 r. Być może powstała w połowie XIV w. lub wcześniej.

¹ rudniki.pl (data dostępu 28.01.2025 r.)

Życie parafii centralizuje się wokół kościoła. Obecny, wybudowany w 1830 r. jest już trzecim z kolei. Nie wiemy jak wyglądał pierwszy kościół, aczkolwiek na podstawie dokumentu z 1688 r. dowiadujemy się, że były w nim trzy bogato zdobione ołtarze.

W 1691 r. w Rudnikach wybudowany został drugi kościół, również drewniany, konsekrowany 1763 r. przez ks. bpa Ignacego Kozierowskiego. Kościół ten rozebrano po wybudowaniu obecnej, murowanej świątyni.

W XVII w. parafia Rudniki znajdowała się w oficjalicie wieluńskim, archidiaconacie uniejowskim, dekanacie krzepickim, województwie sieradzkim, powiecie ostrzeszowskim.

Rudniki przynależą nieprzerwanie do Ziemi Wieluńskiej, która w latach Księstwa Warszawskiego pełniła rolę pogranicza polsko-niemieckiego, a po utworzeniu Królestwa Kongresowego była obszarem pogranicznym zaborów rosyjskiego i pruskiego. Rudniki wpisały się również w historię walk narodowo-wyzwoleńczych. Podczas powstania styczniowego (22.04.1863 r.) stoczono w okolicach Rudnik jedną z największych bitew między wojskami carskimi a powstańcami w ówczesnym województwie kaliskim.

Do guberni kaliskiej Rudniki należały także w początkach XX w.

Rozwój życia kulturalnego i w ogóle wzrost znaczenia nastąpił zdecydowanie po odzyskaniu przez Polskę niepodległości.

Do 1973 r. działało na naszym terenie 5 gromadzkich rad narodowych przynależnych do powiatu wieluńskiego w województwie łódzkim. Dnia 1 stycznia 1973 r. uchwałą Wojewódzkiej Rady Narodowej w Łodzi utworzona została Gmina Rudniki, która już po 2 latach, po kolejnej reorganizacji struktur administracyjnych, znalazła się w województwie częstochowskim, a obecnie – w województwie opolskim.

5.3. Krajobraz kulturowy gminy

Krajobraz kulturowy jest indywidualnym wizerunkiem miejsca, łączącym elementy przyrody, klimatu i ukształtowania terenu oraz zachodzących na tym terenie procesów politycznych, gospodarczych, społecznych i kulturowych, związanych z działalnością człowieka. Ujawnia się poprzez dziedzictwo materialne – kształtujące krajobraz przyrodniczy na przestrzeni dziejów oraz dziedzictwo niematerialne – zwyczaje, przekaz ustny, wiedzę i umiejętności, także związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturową, które są przekazywane z pokolenia na pokolenie i odtwarzane przez ludzi w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Krajobraz kulturowy jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości. Jego ochrona jest najistotniejszym czynnikiem kształtowania tożsamości i osobowości mieszkańców, by mogli identyfikować się ze swoim miastem i siedliskiem oraz zrozumieć jego historię.

Krajobraz kulturowy Gminy Rudniki ma charakter krajobrazu wiejskiego – z zabudową skupioną wzdłuż głównych szlaków komunikacyjnych, z pojedynczymi dominantami przestrzennymi, jakimi są wieże kościołów i kominy dawnych cegielni. Uzupełnieniem krajobrazu Gminy Rudniki – typowego dla tego regionu kraju – są zalesienia oraz zadrzewienia.

Historyczne układy przestrzenne wsi są stosunkowo dobrze zachowane. Nowa zabudowa mieszkaniowo-zagrodowa przeważnie uzupełnia zabudowę istniejącą nie niszcząc istniejących układów, lecz je zagęszczając. Zachowane zostały funkcje historycznych centrów wsi. Zastrzeżenia budzi rozwój zabudowy wzdłuż dróg wylotowych, ponieważ powoduje to znaczne oddalenie

zabudowy od historycznych centrów. Krajobraz kulturowy w gminie nie wyróżnia się szczególnymi walorami. Wsie – ze względu na układ zabudowy wzdłuż dróg – nie tworzą ciekawych krajobrazowo sylwet. Rudniki – jedyna wieś o charakterze zwartym (typu wielodrożnego) – również nie ma ciekawych ekspozycji krajobrazowych, co wynika z ukształtowania terenu, braku miejsc ekspozycyjnych (punktów i ciągów widokowych) oraz niejednorodnej formy zabudowy. Zabudowa rozproszona na obszarze gminy na ogół nie budzi zastrzeżeń z punktu widzenia estetycznego; przeważnie ma ona tradycyjną wiejską architekturę i jest związana z gospodarstwem rolnym, na terenie, którego się znajduje, dlatego harmonizuje z krajobrazem rolniczym, jaki mamy na terenie gminy. Wyjątkiem jest powstająca w ostatnim czasie (na podstawie decyzji o warunkach zabudowy) rozproszona zabudowa mieszkaniowa jednorodzinna, która często odbiega od tradycyjnej formy zabudowy (tj. prostej bryły na rzucie prostokąta z symetrycznym dachem dwuspadowym).

Zabytki nieruchome znajdujące się na terenie Gminy Rudniki należą zasadniczo do trzech kategorii – obiekty i zespoły sakralne, budynki mieszkalne i budynki związane z działalnością produkcyjną lub komunikacją.

Do obiektów sakralnych zaliczają się kościoły: pw. św. Mikołaja w Rudnikach, pw. Trójcy Przenajświętszej w Jaworznie i pw. św. Marcina w Żytniowie oraz cmentarze w tych samych miejscowościach. Nielicznymi już, mającymi historyczny charakter budynkami mieszkalnymi są drewniane domy znajdujące się m.in. w Młynach, Rudnikach, Teodorówce a zwłaszcza w Żytniowie, a także charakterystyczne, niewielkie budynki wznoszone z piaskowca żelazistego oraz cegły, które znajdują się m.in. w Jaworznie czy Żytniowie.

Obiektami, świadczącymi dziś o dawnym rozwoju produkcji rolnej i materiałów budowlanych są młyny znajdujące się m.in. w Rudnikach, pozostałości cegielni w Słowikowie i Faustiance oraz pozostałości pieca do wypołu wapna w Młynach.

Na terenie gminy znajdują się także dwie stacje kolejowe – w Jaworznie i Janinowie (Rudniki) – związane z budową w latach 20. XX w. Linii kolejowej z Herby Nowe–Wieruszów.

5.3.1. Dziedzictwo materialne Gminy Rudniki – najcenniejsze obiekty zabytkowe z terenu Gminy Rudniki

Materialne dziedzictwo kulturowe gminy to cały dorobek materialny wszystkich pokoleń, jakie zamieszkiwały to miejsce. Są to zarówno układy przestrzenne miejscowości wraz z terenami zieleni komponowanej, powstałe przez stulecia budowle i zastosowane w nich rozwiązania architektoniczne, jak również zabytki ruchome w nich zgromadzone oraz zabytki archeologiczne.

Spośród najcenniejszych zabytków z terenu Gminy Rudniki należy wymienić obiekty wpisane do rejestru zabytków, które zostały opisane poniżej.

Kościół parafialny pw. Trójcy Przenajświętszej w Jaworznie² – Parafia została utworzona być może już w XIV w., ale jej istnienie jest udokumentowane od 1453 r.

² Oprac. Ewa Kalbarczyk-Klak, NID OT Opole, 28.08.2014 r.

Zdjęcia nr 1, 2. Kościół parafialny pw. Trójcy Przenajświętszej w Jaworznie

W XVI w. została włączona jako filia do parafii w Parzymiechach i ponownie erygowana w 1919 r. Mimo to w latach 1570-1660 kościół filialny był rzeczywistym centrum życia liturgicznego parafii, ponieważ kościół parafialny w Parzymiechach użytkowany był przez wyznawców kalwinizmu. Obecny kościół został zbudowany na początku XVI w., przed rokiem 1522. Jego pierwszy znany opis pochodzi z 1669 r., dość ogólnie informowano w nim, że kościół jest „drewniany, z zakrystią i dzwonnica, kryty gontem oraz z drewnianą podłogą”. W 1767 r. do kościoła dostawiono otwartą do wnętrza nawy kaplicę północną, a naprzeciw niej w 1922 r. – nieco większą kaplicę południową, tworząc w ten sposób rodzaj transeptu. W tym samym roku przedłużono w kierunku zachodnim nawę oraz dostawiono nową wieżę. W latach 1924-1926 kościół został od zewnątrz oszalowany, a w latach 70. i 80. XX w. – gruntownie odnowiony. Po 1972 r. wybudowano dzwonnica, na parterze której urządzona jest kostnica.

Kościół wolnostojący, otoczony cmentarzem z drewnianą dzwonnica w północno-wschodnim narożu oraz starymi drzewami, tworzącymi wyraźny akcent w okolicznym, płaskim terenie. Orientowany, zbudowany na planie krzyża łacińskiego, którego ramiona tworzą dwie prostokątne, zamknięte trójbocznie kaplice. Prezbiterium krótsze, dwuprzęsłowe, zamknięte trójbocznie. Od południa przylega prostokątna kruchta, od północy, pomiędzy ścianą kaplicy a prezbiterium – kwadratowa zakrystia. Bryła kościoła jest jednowieżowa, z jednokalenicowym, dwuspadowym dachem nad nawą i prezbiterium, wokół którego biegnie szeroki, nadwieszony okap. Wieża w ok. 2/3 wtopiona w bryłę kościoła. Zbudowany w konstrukcji zrębowej, na kamiennej podmurówce, wieża w konstrukcji słupowej, ściany zakrystii betonowe. Stropy płaskie, drewniane. Dachy kryte gontem, wieżyczka ma sygnaturkę i latarnia wieży obite blachą. Konstrukcja więźby dachowej wzmocniona zewnętrznymi zaczepami ze skośnymi, krótkimi mieczami, zdobionymi ukośnymi, zdwojonymi wałkami. Elewacje górnej kondygnacji wieży w górnej części dekorowane są wyciętymi w desce arkadami, z pozornymi uskokami pomiędzy nimi. Analogiczne arkadki – między zaczepami przy prezbiterium. Cały kościół szalowany deskami w układzie pionowym. Okna w kościele są prostokątne, z półkolistymi nadświetlami. Wnętrze jednonawowe z chórem muzycznym wspartym na dwóch

słupach. Wyposażenie kościoła zróżnicowane, z najstarszymi elementami z przełomu XVII i XVIII w. (ołtarz główny).

Kościół parafialny pw. św. Marcina w Żytniowie³ – pierwsza wzmianka o parafii pochodzi z 1312 r. Parafia św. Marcina w Żytniowie powstała z fundacji rycerza Marcina z Kuleszy. W centralnym punkcie wioski wzniesiono drewniany kościół parafialny, a na dziedzińcu kościoła wyznaczono cmentarz. Kościół ten przetrwał do XVIII w. W 1714 r. Maciej Wierusz Kowalski, dziedzic na jednej części Żytniowa, wraz z dziedzicem Krzesickim Szymonem Sętkowskim, na miejscu upadającego od starości kościoła, postawili nowy drewniany kościół, który w 1717 r. został konsekrowany przez biskupa pomocniczego kujawskiego Wojciecha Bardzińskiego.

Zdjęcia nr 3, 4. Kościół parafialny pw. św. Marcina w Żytniowie

Drewniany kościół funkcjonował do 1803 r., kiedy na skutek wielkiego pożaru we wsi spłonął wraz z plebanią. Przez następnych kilkanaście lat parafia funkcjonowała bez własnego kościoła. W 1817 r. Aniela z Jastrzębowski Trzcńska, dziedziczka dóbr Trzcinica w powiecie ostrzeszowskim, podarowała parafii stary drewniany kościół, który nie był już wykorzystywany, bowiem został zastąpiony przez nowy kościół murowany. Drewnianą świątynię rozebrano, przewieziono do Żytniowa, a następnie została ona złożona przez cieślę Józefa Ośródkę. W czasie, gdy proboszczem był ksiądz Mateusz Grzonkowski, kościół przyozdobiono, postawiono plebanię oraz budynki gospodarcze. W tym okresie zbudowano również krypty oraz podziemny korytarz łączący kościół z plebanią i parafialnym dworem. W kryptach tych pochowani są zmarli z rodziny Sieradzkich, dawnej żytniowskiej szlachty.

W połowie XIX w. dobudowano dzwonnice, wyposażono kościół w barokowe ołtarze oraz obrazy z XVIII i XIX w. Najstarszy obraz przedstawiający św. Stanisława pochodzi z 1772 r. Dalsza rozbudowa kościoła nastąpiła za czasów ks. Stanisława Ludwikiewicza. W 1907 r. dobudowano zachodnią część nawy oraz przebudowano kościół nadając sklepieniom, łukom okiennym i wejściom z kaplic do nawy charakter pseudogotycki. Podczas II wojny światowej kościół został zamknięty, obrabowany i zdewastowany. Niemcy zniszczyli m.in. zabytkową dzwonnice, dzwony przetopili na działa, a świątynię wykorzystywali jako magazyn. Po wojnie, staraniem ks. Leona Izdebskiego oraz jego następcy ks. Mariana Krzyżanowskiego nastąpiła renowacja kościoła. W 1947 r. zbudowano nową dzwonnice, wykonano nowe trzy dzwony, odnowiono polichromie oraz doposażono kościół

³ Biała karta: https://zabytek.pl/pl/obiekty/zytniow-kosciol-par-pw-sw-marcina/dokumenty/PL.1.9.ZIPOZ.NID_N_16_EN.69724/10

w braku elementów dekoracyjnych. Za czasów proboszcza ks. Henryka Danielewskiego na dziedzińcu kościoła została wzniesiona kopia Groty z Lourdes, w której umieszczono figurę św. Bernadety. W latach 70. XX w. gościem parafii był kardynał Karol Wojtyła. W 1986 r. z terenu parafii żytniowskiej została erygowana parafia w Ciecuiowie. Dalsza renowacja kościoła w Żytniowie nastąpiła w latach 1989-1995, kiedy proboszczem parafii został ks. Jan Batorski. Przeprowadzono wtedy prace konserwatorskie świątyni oraz plebanii, uporządkowano teren wokół kościoła, wycięto część starych, spróchniałych drzew rosnących wokół kościoła oraz uporządkowano teren cmentarza.

Jest to świątynia orientowana, usytuowana w centrum wsi. Trzonem kościoła jest nawa z dachem siodłowym krytym gontem. Po wschodniej stronie oktagonalne prezbiterium i dwie analogiczne kaplice, w szczycie dachu sześcioboczna sygnaturka z dwupoziomową latarnią obitą blachą. Ściany odeskowane, cokół murowany, częściowo z kamienia i z betonu. Okna o sklepieniu ostrołukowym, dwudzielne. Budowla ogrodzona murem z kamienia, częściowo otynkowanym, przęsła metalowe, który okalał dawny cmentarz przykościelny. Teren zagospodarowany alejką, porośnięty trawą, krzewami i drzewami.

Dwór w Starym Bugaju – niewielki klasycystyczny dwór w Starym Bugaju został wzniesiony w 1832 r. Po 1918 r. został opuszczony przez właścicieli, ziemie dworskie rozparcelowano. W 1945 r. zarządca został zastrzelony przez Rosjan. Obecnie dwór jest własnością prywatną i można go zobaczyć tylko z zewnątrz – z pewnej odległości.

Zdjęcia nr 5, 6. Dwór w Starym Bugaju

Dwór pełni funkcję budynku mieszkalnego. To obiekt na planie prostokąta, jednokondygnacyjny, podpiwniczony, kryty dachem naczółkowym pokrytym dachówką ceramiczną. W osi elewacji frontowej ganek filarowy z trójkątną ścianką szczytową, poprzedzony schodami. Ściany murowane, tynkowane, detal architektoniczny wykonany w tynku: gzyms wieńczący i cokołowy, pilastry, zworniki, boniowanie, tralki w balustradzie ganku, tabliczka z datą 1832. Otwory okienne prostokątne o ujednoliconych proporcjach. Teren wokół dworu płaski, z niewielkimi różnicami wysokości, zachowana aleja parkowa ze szpalerem drzew. Zagospodarowany, porośnięty trawą, drzewami i krzewami.

5.4. Dziedzictwo niematerialne

Dziedzictwo niematerialne to zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki uznane za część własnego dziedzictwa. Dziedzictwo niematerialne to rodzaj dziedzictwa, które jest przekazywane

z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzane przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Dla danej społeczności dziedzictwo niematerialne jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości. Dziedzictwo niematerialne obejmuje: tradycje i przekazy ustne, w tym język, jako narzędzie przekazu, spektakle i widowiska, zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne, wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki, umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem. Większość tych elementów na terenie Gminy Rudniki nie była naukowo badana.

Obowiązkiem władz gminnych jest podjęcie działań mających na celu zapewnienie przetrwania niematerialnego dziedzictwa kulturowego, w tym jego identyfikację, dokumentację, badanie, zachowanie, zabezpieczenie, promowanie i przekazywanie następnym pokoleniom, w szczególności przez edukację formalną i nieformalną. Ochrona skupia się głównie na procesach przekazywania elementów dziedzictwa niematerialnego z pokolenia na pokolenie (np.: w opowieściach, pieśniach, obrzędach rodzinnych, ceremoniach lokalnych czy w przekazie umiejętności z ojca na syna albo z mistrza na ucznia), a nie na wytwarzaniu konkretnych środków, za pomocą których jest wyrażane (takich jak przedstawienia taneczne, pieśni, instrumenty muzyczne czy rzemiosło).

Realizacją zadań związanych z utrwalaniem i kultywowaniem dziedzictwa niematerialnego na terenie Gminy Rudniki są: Gminny Ośrodek Kultury, Sportu i Rekreacji oraz Centrum Tradycji Strażackiej i Historii Wsi. Do najważniejszych działań zaliczyć można m.in.:

- Międzynarodowy Konkurs Plastyki Obrzędowej – konkurs należy do najciekawszych i największych przedsięwzięć kulturalnych województwa opolskiego. Biorą w nim udział twórcy ludowi z wielu regionów Polski oraz z zagranicy. Bardzo duży nacisk kładziony jest na aktywne uczestnictwo dzieci i młodzieży, aby dzięki temu sztuka ludowa miała szansę przetrwać – wykonują oni m.in. maski i przebrania kolędnicze, tradycyjne ozdoby choinkowe, szopki bożonarodzeniowe, a także kwiaty z bibuły, palmy wielkanocne czy pięknie zdobione pisanki wielkanocne.
- Działalność Zespołu Folklorystycznego „Rudniczanie” – jest to założony w 1985 r. zespół śpiewaczy z akompaniamentem (akordeon i skrzypce). W repertuarze posiada m.in. dawne pieśni z terenu ziemi wieluńskiej oraz regionalne pieśni ludowe, okolicznościowe i biesiadne.
- Kultywowanie tradycji rękodzieła ludowego – pająki, kwiaty z bibuły, wieńce dożynkowe, hafciarstwo, zdobienie jaj wielkanocnych „obszywanki”, koronkarstwo.

• **Zabytki w zbiorach muzealnych**

Instytucją na terenie Gminy Rudniki gromadzącą zbiory zabytków ruchomych jest Centrum Tradycji Strażackiej i Historii Wsi, które przejęło zadania realizowane wcześniej przez Gminną Izbę Tradycji prowadzoną przez Gminny Ośrodek Kultury, Sportu i Rekreacji. W Centrum Tradycji Strażackiej i Historii Wsi gromadzone są i eksponowane zbiory starych sprzętów codziennego użytku, maszyn rolniczych i innych historycznie cennych przedmiotów związanych z terenem Gminy Rudniki i zamieszkującą go społecznością. Zgromadzone eksponaty będą pokazywać historię regionu, dawne rzemiosła wiejskie, a także prezentować wygląd dawnej wiejskiej chaty.

5.5. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Zgodnie z art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. formami ochrony zabytków są:

- wpis do rejestru zabytków;
- wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- uznanie za pomnik historii;
- utworzenie parku kulturowego;
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Na obszarze Gminy Rudniki nie występują pomniki historii i parki kulturowe, nie wpisano obiektów na Listę Skarbów Dziedzictwa, natomiast występują pozostałe formy ochrony zabytków, tj. wpis do rejestru zabytków oraz ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego.

5.5.1. Zabytki nieruchomości wpisane do rejestru zabytków

Na terenie Gminy Rudniki znajdują się 3 zabytki nieruchomości wpisane do rejestru zabytków (Tabela nr 1). Są to jedne z najcenniejszych elementów krajobrazu kulturowego na terenie gminy. Obiekty te objęte są wszelkimi rygorami prawnymi wynikającymi z treści odpowiednich aktów prawnych, w tym przede wszystkim – rygorami ochrony konserwatorskiej wynikającymi z przepisów ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Wszelkie działania podejmowane przy tego typu obiektach wymagają pisemnego pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Tabela nr 1. Zabytki nieruchomości wpisane do rejestru zabytków z terenu Gminy Rudniki

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	NR I DATA REJESTRU ZABYTEKÓW
1	Jaworzno	kościół parafialny pw. św. Trójcy Przenajświętszej	939/67 z 30.12.1967 r.
2	Stary Bugaj	dwór w zespole parkowym	395/83 z 26.11.1983 r.
3	Żytniów	kościół parafialny pw. św. Marcina	490-XIV-63 z 12.08.1949 r. 977/67 z 30.12.1967 r.

5.5.2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków

Zabytki ruchome to przede wszystkim obiekty wchodzące w skład wyposażenia kościołów i kaplic. Zasoby sztuki sakralnej obejmują wszystkie kategorie zabytków: malarstwo, rzeźbę oraz rzemiosło artystyczne z całym jego zróżnicowaniem (złotnictwo, sprzęty stolarskie, tkaniny, szkło, witrażownictwo, ludwisarstwo). Zabytki ruchome to również elementy wystroju budowli, posiadające cechy indywidualnych wytworów artystycznych lub rzemieślniczych. Należą do nich m.in.: rzeźby, płaskorzeźby, polichromie naścienne lub stropowe, mozaiki, sztukaterie i różnego rodzaju detal architektoniczny. Za zabytki ruchome uznaje się także obiekty małej architektury,

wykazujące wysoki poziom warsztatu artystycznego lub rzemieślniczego, dokumentujący historyczne trendy, np.: rzeźby ogrodowe, pomniki, obeliski, słupy, krzyże i kapliczki przydrożne, nagrobki.

Na terenie Gminy Rudniki znajdują się zabytki ruchome. Część z nich została objęta ochroną prawną przez wpisanie do rejestru zabytków województwa opolskiego (Tabela nr 2). Ze względów bezpieczeństwa nie publikuje się szczegółowych danych dotyczących tych obiektów. Informacje można uzyskać w Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków w Opolu.

Tabela nr 2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków z terenu Gminy Rudniki

LP.	ADRES MIEJSCE PRZECHOWYWANIA	OBIEKT	NR I DATA REJESTRU ZABYTEKÓW
1	Jaworzno kościół parafialny pw. Trójcy Przenajświętszej	12 elementów wyposażenia i wystroju świątyni	ks.B.t. II-98/1- 12/07 z 23.05.2007 r.
2	Żytniów kościół parafialny pw. św. Marcina	12 elementów wystroju i wyposażenia świątyni	ks B-98/1- 12/97 z 10.10.1997 r. ks.B.t. II-84/1- 12/06 z 17.10.2006 r.

5.5.3. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wraz z aktami wykonawczymi określa przedmiot, formy i zasady ochrony zabytków i opieki nad nimi. Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym wraz z aktami prawnymi określa procedurę sporządzania gminnych aktów planowania przestrzennego zgodnie z art. 3.1. i zakres merytoryczny miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Obie te ustawy wraz z ww. aktami dają narzędzie ochrony zabytków – miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego (MPZP). Ustawy te stanowią także podstawę uczestnictwa Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w procedurze sporządzania miejscowych planów.

Ochrona dziedzictwa kulturowego i zabytków w MPZP dotyczy nie tylko konkretnych obiektów i obszarów zabytkowych, lecz także wszelkich aspektów zagospodarowania przestrzennego ustalane w planie dla całego obszaru opracowania.

Zgodnie z treścią art. 18 i art. 19 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy określeniu ustaleń gminnych aktów planowania przestrzennego. W planach w szczególności:

- 1) uwzględnia się ustalenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
- 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami;
- 4) uwzględnia się ochronę:
 - zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia,
 - innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków,
 - parków kulturowych;
- 5) uwzględnia się ustalenia gminnego programu opieki nad zabytkami;

6) w zależności od potrzeb, ustala się strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Zgodnie z powyższym, miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego Gminy Rudniki jako akty prawa miejscowego stanowią podstawę planowania przestrzennego. Mają one wiążące nadzędne znaczenie dla gospodarki nieruchomościami. W obowiązujących planach wyznaczono tylko podstawowe zasady ochrony dla stanowisk archeologicznych i są one bardzo ogólne:

- grunty, na których znajdują się stanowiska archeologiczne, można zalesić w sposób i w zakresie określonym przez Opolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, zgodnie z przepisami odrębnymi;
- zapisy dotyczą tylko obszaru wsi Mirowszczyzna – Ochrona środowiska kulturowego: W przypadku odkrycia w trakcie prowadzenia robót ziemnych znalezisk archeologicznych, obowiązkiem inwestora jest powiadomienie o znalezisku Służby Ochrony Zabytków Oddział Wojewódzki w Opolu.

Na terenie Gminy Rudniki obowiązuje obecnie 7 planów, które wymieniono poniżej, w Tabeli nr 3.

Tabela nr 3. Zestawienie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego obowiązujących na obszarze Gminy Rudniki

LP.	TEREN OBJĘTY PLANEM	NR UCHWAŁY
1	Wybrane obszary wsi Żytniów i Jaworzno	Nr XXVIII/161/97 z 8.08.1997
2	Zmiana mpzp Gminy Rudniki z 14.11.1994 dotycząca terenu we wsi Mirowszczyzna	Nr XXXVI/254/2002 z 10.10.2002
3	Wybrane obszary na terenie gminy przeznaczone do zalesienia	Nr XXVII/255/06 z 27.02.2006
4	Obszar położony w miejscowości Rudniki	Nr XXVI/189/2017 z 9.08.2017
5	Obszar położony w obrębie ewidencyjnym Jaworzno Bankowe	Nr XII/80/2019 z 15.10.2019
6	Obszar położony w obrębie ewidencyjnym Faustianka	Nr XII/81/2019 z 15.10.2019
7	Obszar położony w obrębie ewidencyjnym Żytniów	Nr XII/82/2019 z 15.10.2019

Dodatkowo obecnie procedowane są projekty następujący MPZP:

- „Opracowanie 3 projektów miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla terenów położonych w obrębach ewidencyjnych: Jaworek (zał. LIV-444-2023), Młyny (zał. LIV-445-2023), Mostki (zał. LIV-446-2023)”,
- „Opracowanie projektu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obszarów położonych w Gminie Rudniki”

Plan Ogólny Gminy Rudniki jest w trakcie sporządzenia.

5.6. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Do obowiązków samorządu lokalnego należy ochrona zabytków, które znajdują się na terenie gminy. Zadania te precyzuje art. 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Gminy mają

dbać między innymi o: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie” oraz zapobiegać „zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków”. Do obowiązków nałożonych przez ustawę na gminę należy: „uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”, czemu ma służyć gminna ewidencja zabytków.

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchomości wpisane do rejestru,
- 2) inne zabytki nieruchomości znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków,
- 3) inne zabytki nieruchomości wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków (*Utracił moc z dniem 18.05.2023 r. w zakresie, w jakim ogranicza prawo własności nieruchomości przez dopuszczenie ujęcia nieruchomości jako zabytku nieruchomego w gminnej ewidencji zabytków, bez zapewnienia właścicielowi gwarancji ochrony prawnej przez dokonaniem takiego ograniczenia, na podstawie wyroku TK z dnia 11 maja 2023 r. sygn. akt P 12/18 (Dz. U. poz. 951).

Szczegółowe wytyczne na temat opracowania i prowadzenia gminnej ewidencji zabytków zostały określone w Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2021 r. poz. 56).

Konsekwencją ujęcia obiektów lub obszarów niewpisanych do rejestru zabytków w gminnej ewidencji zabytków jest obowiązek uzgodnienia z wojewódzkim konserwatorem zabytków planowanych przy nich działań za pośrednictwem właściwego organu gminy lub organu administracji architektoniczno-budowlanej. Uzgodnienia z wojewódzkim konserwatorem zabytków prowadzone są na etapie wydania decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej. Ponadto właściciele lub posiadacze zabytków ujętych w gminnej ewidencji zabytków mają obowiązek zawiadomienia wojewódzkiego konserwatora zabytków o wszelkich zagrożeniach, niekorzystnych zmianach oraz o zmianie stanu prawnego zabytku. Mają też obowiązek uczestniczenia w kosztach badań archeologicznych prowadzonych na swoim terenie.

Zawiadomienie o zamiarze włączenia karty adresowej zabytku, o sporządzeniu nowej karty adresowej zabytku albo o zamiarze wyłączenia karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków umieszcza się na stronie podmiotowej Biuletynu Informacji Publicznej do czasu zamieszczenia informacji odpowiednio o włączeniu karty adresowej zabytku, o włączeniu nowej karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków albo o wyłączeniu karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków. Ponadto Wójt (burmistrz, prezydent miasta) o zamiarze włączenia karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków, o sporządzeniu nowej karty adresowej zabytku albo o zamiarze wyłączenia karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków zawiadamia właściciela lub posiadacza zabytku albo nieruchomości lub rzeczy ruchomej, która przestała być zabytkiem, na co najmniej 14 dni przed planowanym terminem włączenia karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków albo wyłączenia tej karty z gminnej ewidencji zabytków.

Zgodnie z art. 21 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami podstawą do sporządzania programów opieki jest gminna ewidencja zabytków.

Gmina Rudniki opracowała gminną ewidencję zabytków w 2020 r., co nie zostało przyjęte stosowym Zarządzeniem Wójta Gminy. Przy opracowaniu GPOnZ wykonano aktualizację gminnej ewidencji zabytków, która została opracowana zgodnie z zmianą Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem. Spis obiektów ujętych w GEZ przedstawia Załącznik nr 1 i nr 2 (spis stanowisk archeologicznych).

Ewidencja jest dokumentem otwartym – powinna być stale weryfikowana i aktualizowana.

5.6.1. Stanowiska archeologiczne w gminnej ewidencji zabytków

Od końca lat 70. XX w. wdrażany jest program AZP – Archeologiczne Zdjęcie Polski – podział terenu całej Polski na pola, na których prowadzi się archeologiczne badania powierzchniowe. Bardziej szczegółowe badania prowadzone są w formie badań ratowniczych i nadzorów archeologicznych nad pracami inwestycyjnymi. Przebadane stanowiska o znacznej wartości kulturowej wpisane są do rejestru zabytków. Pozostałe znajdują się w ewidencji zabytków archeologicznych. Nie jest to zbiór zamknięty i nie można wykluczyć, iż w wyniku dalszej weryfikacji i prowadzonych prac ziemnych uda się zidentyfikować nowe ślady działalności człowieka. Baza danych AZP stanowi źródło aktualnej wiedzy o terenie i stanowi podstawę kolejnych etapów badawczych: kwerendy archiwalnej w muzeach, instytucjach publicznych i publikacjach, badań powierzchniowych.

Wśród zabytków archeologicznych wyróżnić można dwa typy: ruchome i nieruchome. Zabytki ruchome to wszelkiego rodzaju przedmioty związane z działalnością człowieka w przeszłości, zarówno wytwory pracy ludzkiej, takie jak naczynia, narzędzia, ozdoby, broń itp., jak i tzw. ekofakty – występujące na stanowisku pozostałości organiczne i nieorganiczne pochodzące ze środowiska naturalnego.

Z punktu widzenia ochrony dziedzictwa kulturowego szczególny problem stwarzają nieruchome zabytki archeologiczne, czyli materialne pozostałości dawnego środowiska osadniczego. Ze względu na pełnione dawniej funkcje wyróżnić można ich różne rodzaje: grodziska – pozostałości grodów, cmentarzyska, pozostałości osad wiejskich, itd. Można je podzielić na zabytki niewidoczne w krajobrazie i widoczne – zabytki o własnej formie krajobrazowej: głównie są to pozostałości dawnych konstrukcji o różnorodnym przeznaczeniu, takich jak wały kamienne, ziemne, drewniano-ziemne, pozostałości infrastruktury osadniczej, mostów, dróg, grobli, a także ślady związane z kulturą symboliczną (niematerialną) w postaci pozostałości dawnych miejsc kultu, cmentarzy (nasypy kurhanów), itp. Stanowią one około 10% znanych stanowisk archeologicznych. One też zwykle są przedmiotem zainteresowania zarówno turystów, jak i geografów turystyki oraz służb konserwatorskich. Zabytki archeologiczne o własnej formie krajobrazowej, po odpowiednim zabezpieczeniu i przygotowaniu, mogą stanowić atrakcję turystyczną.

Obszar Gminy Rudniki został rozpoznany stosowaną obecnie metodą powszechnej inwentaryzacji zabytków archeologicznych Polski pod nazwą Archeologiczne Zdjęcie Polski. Stanowiska zewidencjonowano w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski: 81-44, 82-43, 96-33.

Zlokalizowano 68 stanowisk archeologicznych o zróżnicowanym znaczeniu (Załącznik nr 2). Zawartość stanowisk archeologicznych, stanowiąca przedmiot ochrony, to różnego rodzaju relikty przeszłości. Są to w większości osady/ślady osadnictwa datowane od epoki kamienia do czasów nowożytnych.

Nie wyklucza się odkrycia w przyszłości kolejnych stanowisk archeologicznych (zwłaszcza w wyniku nowych badań w ramach programu Archeologiczne Zdjęcie Polski), które należy uwzględnić na dalszym etapie procesu planowania przestrzennego, pomimo ich braku w studium.

Ochrona właściwa zabytkom archeologicznym powinna być przypisana również do zabytkowych układów urbanistycznych i ruralistycznych historycznych miast i wsi, nawet jeśli nie zostały one osobno ujęte w ewidencji zabytków archeologicznych. Obszary te z natury rzeczy spełniają kryterium zabytku archeologicznego przewidzianego w art. 6 ust. 1 pkt 3 lit. a ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, tj. pozostałości terenowej historycznego osadnictwa. W tym przypadku z reguły dopuszczone może być zagospodarowanie wynikające z potrzeb zabudowy; obszar ciągłego osadnictwa historycznego podlega bowiem nieustannemu rozwojowi aż do czasów współczesnych i bezzasadne jest hamowanie tego procesu. Natomiast ze względu na zagrożenie dla substancji nawarstwień kulturowych, jakie niesie ze sobą naruszanie struktury gruntu, wszelkie zamierzenia budowlane na obszarze historycznego miasta powinny być objęte obowiązkiem przeprowadzenia niezbędnych badań archeologicznych. Realizacja wszelkich inwestycji na obszarach zidentyfikowanych stanowisk archeologicznych wymaga pozwolenia organu ochrony zabytków oraz zapewnienia badań archeologicznych, w zakresie wyznaczonym przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w – art. 31. ustawy o ochronie zabytków.

W przypadku, gdy obszar stanowiska archeologicznego o własnej formie terenowej lub wpisanego do rejestru zabytków objęty został miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego dopuszczającym zainwestowanie lub zagospodarowanie, należy dążyć do zmiany tego planu, aby wyeliminować lub zminimalizować zagrożenie dla zabytku. Szczególny priorytet należy przyznać stanowiskom archeologicznym o własnej formie terenowej, z obszarów, których należy usuwać wszelkie funkcje stwarzające zagrożenie dla substancji zabytku.

Zgodnie z art. 33. ust. 1 „Kto przypadkowo znalazł przedmiot, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem archeologicznym, jest obowiązany, przy użyciu dostępnych środków, zabezpieczyć ten przedmiot i oznakować miejsce jego znalezienia oraz niezwłocznie zawiadomić o znalezieniu tego przedmiotu właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków, a jeśli nie jest to możliwe, właściwego wójta (burmistrza, prezydenta miasta)”.

Dla ochrony stanowisk archeologicznych położonych w lesie najlepszym jest zastosowanie zrównoważonej gospodarki leśnej. Utworzenie obszaru zieleni urządzonej dla ochrony stanowisk archeologicznych powinno każdorazowo odbywać się w uzgodnieniu z OWKZ. W przypadku stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków powinno odbywać się za jego pozwoleniem (inne działania przy zabytku – art. 36 ust. 1 pkt 11).

W przypadku kolizji z wszystkimi stanowiskami archeologicznymi należy wprowadzić zapisy umożliwiające przeprowadzenie niezbędnych badań archeologicznych zagrożonych zniszczeniem, na które należy uzyskać pozwolenie od wojewódzkiego konserwatora zabytków.

5.6.2. Obiekty stanowiące własność gminy

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, na każdym właścicielu i posiadaczu zabytku spoczywają obowiązki wynikające z zasad sprawowania opieki nad zabytkami. Dbanie o stan zabytku, tym samym ponoszenie nakładów na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane, spoczywa na właścicielu i posiadaczu obiektu zabytkowego dysponującego tytułem prawnym do zabytku. W przypadku jednostki samorządu terytorialnego prowadzenie i finansowanie wspomnianych prac i robót jest zadaniem własnym. Pełna realizacja zadań z zakresu ochrony zabytków przez samorząd gminny powinna przebiegać dwutorowo, uwzględniając poniższe priorytety:

- 1) opieka nad zabytkowymi obiektami i obszarami, których właścicielem lub współwłaścicielem jest Gmina Rudniki.;
- 2) kształtowanie przestrzeni publicznych oraz ochrona dziedzictwa kulturowego (w tym krajobrazu kulturowego) na całym obszarze Gminy Rudniki.

Gmina Rudniki. jest właścicielem 3 obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków:

- Gminna Biblioteka Publiczna, ul. Wojska Polskiego 12;
- Publiczna Szkoła Podstawowa im. Mikołaja Kopernika w Jaworznie, Mirowszczyzna 43;
- Cegielnia w Faustiance.

W miarę możliwości gmina jako właściciel tych zabytków jest ustawowo zobligowana do opieki nad nimi, utrzymywania w dobrym stanie technicznym, przeprowadzania remontów i bieżących konserwacji. Niezależnie od zapisów legislacyjnych gmina powinna dołożyć wszelkich starań, aby stan zabytków, jak i całej przestrzeni publicznej, wpływał pozytywnie na jakość życia mieszkańców, a turystów zachęcać do dłuższych pobytów.

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy – analiza SWOT

Analiza SWOT stanowi jedną z najpopularniejszych technik analitycznych, pozwalających na porządkowanie informacji oraz diagnozowanie sytuacji wspólnoty samorządowej w konkretnym aspekcie. Stanowi użyteczną pomoc przy dokonywaniu oceny zasobów i otoczenia danej jednostki samorządu terytorialnego, ułatwia też identyfikację problemów i określenie priorytetów rozwoju. Jej nazwa to skrót od pierwszych liter angielskich słów, stanowiących jednocześnie pola przyporządkowania czynników mogących mieć wpływ na powodzenie planu strategicznego – silne strony, słabe strony, szanse i zagrożenia.

Czynniki rozwoju podzielić można – ze względu na ich pochodzenie – na wewnętrzne, na które społeczność lokalna ma wpływ (silne i słabe strony), oraz na czynniki zewnętrzne – umiejscowione w bliższym i dalszym otoczeniu jednostki (szanse i zagrożenia), na które społeczność lokalna nie ma bezpośredniego wpływu. Jednocześnie czynniki te można podzielić według kryterium charakteru wpływu na społeczność lokalną, dzięki czemu wyróżnić można czynniki: pozytywne, czyli atuty i szanse, oraz negatywne, czyli słabości i zagrożenia.

W Tabeli nr 4 zostały przedstawione silne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia dotyczące zasobu zabytkowego, warunków dla realizacji działań w zakresie inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac budowlanych w odniesieniu do nieruchomości zabytkowych, jak

również upowszechniania i promowania dziedzictwa materialnego i niematerialnego dla rozwoju Gminy Rudniki.

Tabela nr 4. Analiza SWOT

CZYNNIKI WEWNĘTRZNE I ZEWNĘTRZNE MAJĄCE WPŁYW NA DZIEDZICTWO KULTUROWE GMINY RUDNIKI	
SILNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • uchwała w sprawie zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków; • opracowana gminna ewidencja zabytków; • zachowane obiekty sakralne, dość liczna tradycyjna zabudowa drewniana i z piaskowca żelazistego; • historyczne układy ruralistyczne stanowiące element dziedzictwa niematerialnego; • prawne formy ochrony przyrody: Obszar Chronionego Krajobrazu Załęczce – Polesie, użytki ekologiczne i pomniki przyrody; • aktywnie działające: Gminny Ośrodek Kultury, Sportu i Rekreacji oraz Centrum Tradycji Strażackiej i Historii Wsi w Rudnikach; • kultywowane ważne imprezy kulturalne, takie jak Międzynarodowe Zawody Drwali, Międzynarodowy Konkurs Plastyki Obrzędowej; • sala sportowa przy gimnazjum w Rudnikach, wyróżniona tytułem „Mister Architektury” w corocznym konkursie na najlepszą realizację architektoniczną w województwie opolskim. 	<ul style="list-style-type: none"> • niewielka infrastruktura szlaków pieszych, niewystarczająca jest także sieć i infrastruktura szlaków rowerowych; • niedostatecznie rozwinięta baza kulturalna; • budynki występujące w gminnej ewidencji zabytków, które są własnością prywatną wymagają przeprowadzenia prac zabezpieczających, jak i wyeksponowania ich walorów; • miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego gminy nie uwzględniają obiektów zabytkowych poza częścią stanowisk archeologicznych.
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • wzrastająca liczba właściwie przeprowadzanych prac remontowo-budowlanych przez prywatnych właścicieli obiektów zabytkowych; • dogodna dostępność komunikacyjna – drogowa i kolejowa; • występowanie obiektów i zespołów zabytkowych mogących zainteresować 	<ul style="list-style-type: none"> • brak realnych systematycznych zachęt dla prywatnych inwestycji w zabytki; • pogarszający się stan techniczny niektórych obiektów zabytkowych na terenie gminy; • sezonowość turystyki; • bardzo wysokie koszty remontów obiektów zabytkowych; • spadek zainteresowania turystyką lokalną,

<p>potencjalnych turystów;</p> <ul style="list-style-type: none"> • dynamicznie rozwijającą się działalność kulturalna; • modernizacja zabytkowych obiektów na terenie gminy z wykorzystaniem dotacji krajowych i unijnych; • opracowania strategiczne zmierzające do zrównoważenia rozwoju kultury w regionach wiejskich i realizacja wytyczonych zadań; • uwzględnienie potrzeb ochrony dziedzictwa kulturowego w dokumencie studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz strategii rozwoju gminy; • wspomaganie przedsięwzięć zmierzających do zachowania i kształtowania ładu przestrzennego z utrzymaniem właściwej ekspozycji obiektów zabytkowych i dostosowywaniem nowej zabudowy do wartości historycznych miejsc; • rozwój szlaków turystycznych opartych na dziedzictwie kulturowym; • kreowanie nowych obszarów i produktów turystycznych w oparciu o atrakcyjny sposób zagospodarowania obiektów zabytkowych; • systematyczne opracowywanie aktualizacji dokumentów na poziomie gminy; • rosnąca rola samorządu włączającego się w sferę ochrony dziedzictwa kulturowego; • wprowadzenie i egzekwowanie polityki ochrony walorów środowiska naturalnego i kształtowania przestrzennego; • możliwość wsparcia finansowego z różnych źródeł, w tym ze środków Unii Europejskiej; • wzrost dotacji na prace z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami, w tym na prace konserwatorskie i obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków. 	<p>w tym agroturystyką na rzecz preferowania turystyki zagranicznej;</p> <ul style="list-style-type: none"> • zanik tradycji i tożsamości lokalnej, związany ze zmianą stylu życia; • działania inwestycyjne prowadzone m.in. przez prywatnych właścicieli obiektów, w których interes indywidualny inwestora jest przedkładany nad dobro społeczne, tj. dobro zabytku; • samowola budowlana – wprowadzanie elementów obcych, nowej zabudowy, np. nieprzemysłowej, niezgodnej z historyczną kolorystyką; • niedostosowanie sposobu użytkowania niektórych obiektów zabytkowych do ich charakteru; • odpływ wysoko wykwalifikowanej kadry z terenu gminy, migracja zarobkowa młodszych pokoleń i związane z tym zatracanie więzi z regionem; • degradacja i powolne wygaszanie opuszczonych obiektów zabytkowych, w tym zabytkowych parków.
--	--

7. Założenia programowe oraz zasady oceny realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa główne cele GPOnZ, do których należą:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków,
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Niniejszy GPOnZ jest programem kierunkowym, uwzględniającym także założenia ogólnych planów i opracowań strategicznych, dotyczących rozwoju społeczno-gospodarczego Gminy Rudniki. Z drugiej strony ideą nadrzędną GPOnZ jest budowanie tożsamości kulturowej regionu i silnych związków mieszkańców z zamieszkałym przez nich terenem i jego przeszłością. Cele i kierunki działań sformułowane są w perspektywie wieloletniej i wykraczają często poza czteroletni okres obowiązywania GPOnZ.

W GPOnZ wyznaczono priorytety, kierunki działań wraz z działaniami (Tabela nr 5), które są kontynuacją działań określonych w Programu opieki nad zabytkami Gminy Rudniki na lata 2021-2024. Zostały one sformułowane w perspektywie wieloletniej i wykraczają często poza czteroletni okres obowiązywania GPOnZ. Możliwy jest podział realizacji zadań na podokresy w powiązaniu z ustawowym obowiązkiem złożenia po 2 latach przez władze gminy sprawozdania z częściowego wykonania GPOnZ. Wykonanie takiego sprawozdania powinno być poprzedzone oceną poziomu realizacji GPOnZ, która powinna uwzględniać: wykonanie zadań, które zostały przyjęte do realizacji w czteroletnim okresie obowiązywania GPOnZ oraz efektywność ich wykonania. Sposób weryfikacji działań został ujęty w ostatniej kolumnie w Tabeli nr 5.

Priorytety Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami:

Priorytet I: Ochrona i rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego Gminy Rudniki

Priorytet II: Edukacja i promocja – dziedzictwo kulturowe jako podstawa budowania tożsamości i świadomości „małej ojczyzny” – Gminy Rudniki.

W ramach powyższych priorytetów określono kierunki działań, które mają być uzyskane przez konkretne, przypisane do nich szczegółowe działania.

Tabela nr 5. Zakres działań w zakresie ochrony i zarządzania dziedzictwem kulturowym Gminy Rudniki

Priorytet I: Ochrona i rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego Gminy Rudniki		
KIERUNKI DZIAŁAŃ	DZIAŁANIA	SPOSÓB WERYFIKACJI
Rozszerzenie zasobów prawnych form ochrony zabytków gminy.	Opracowywanie sprawozdań z realizacji zadań GPOnZ zgodnie z przepisami co dwa lata, następnie przedstawienie sprawozdania na sesji Rady Gminy Rudniki	Czy opracowano sprawozdania, czy były prezentowane na sesji
	Systematyczne opracowywanie aktualizacji Gminnego planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego.	Czy opracowano aktualizację Planu
	Podjęcie zmian/działań, aby w planowaniu przestrzennym – mpzp, zawierały zapisy dotyczące obiektów zabytkowych i chroniły je odpowiednimi zapisami.	Czy opracowano nowe mpzp, czy były zmiany w mpzp, czy znalazły się w nim zapisy dotyczące zabytków
Dbłość o ład przestrzenny i krajobraz kulturowy w gminie	Utrzymanie obiektów zabytkowych we właściwym stanie technicznym i estetycznym oraz prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach zabytkowych stanowiących własność/ współwłasność gminy (Tabela nr 3).	Ilość przeprowadzonych prac remontowych, konserwatorskich, wartość zaplanowanych/poniesionych wydatków
	Bieżąca opieka nad cmentarzami i miejscami pamięci.	
	Współpraca społeczności lokalnych w zakresie poprawy stanu technicznego obiektów ujętych w GEZ, w tym obiektów małej architektury w celu poprawy estetyki tych obiektów.	
	Stały monitoring oraz aplikowanie o środki z programów wspierających rewitalizację obiektów zabytkowych oraz ochronę dziedzictwa kulturowego przy ścisłej współpracy.	Ilość pozyskanych środków, z kim współpracowano, na jakie zadania pozyskano środki
	Coroczne rezerwowanie środków w budżecie gminnym przeznaczonych na dofinansowania udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub ujętych w gminnej ewidencji zabytków zgodnie z obowiązującą uchwałą.	Ilość złożonych wniosków, wartość przyznanych dotacji, na ile obiektów
Podjęcie działań mających na celu	Współpraca oraz wspieranie działań instytucji oraz organizacji turystycznych w zakresie	Ilość podjęcia wspólnych działań, inwestycji, jakie

<p>podniesienie atrakcyjności krajobrazu kulturowego gminy na potrzeby edukacyjne, społeczne i turystyczne.</p>	ustalenia potrzeb rozwoju bazy turystycznej i propagowania walorów gminy oraz rozwinięcia informacji turystycznej w miejscach najliczniej uczęszczanych przez turystów.	działania zrealizowano, z kim, wartość poniesionych środków
	Inicjowanie i wspieranie działań zmierzających do rozwoju na terenie gminy ścieżek rowerowych i spacerowych, ze zwróceniem szczególnej uwagi na ich powiązanie z obiektami zabytkowymi oraz na ich popularyzowanie, a także budowa małej architektury turystycznej.	Czy powstały nowe trasy, czy jakieś zmieniono, jakie obiekty ujęto na trasie
	Rewitalizacja istniejących i budowa nowych szlaków turystycznych, w tym ścieżek historyczno-przyrodniczych, a w szczególności: utworzenie szlaków oraz ścieżek tematycznych.	
	Ustawienie tablic informacyjnych zawierających historię oraz opis obiektu przy obiektach wpisanych do rejestru zabytku.	Gdzie ustawiono tablice, jakie informacje wskazano
	Merytoryczna pomoc właścicielom zabytków w tworzeniu wniosków aplikacyjnych o przyznanie środków na odnowę zabytku z funduszy unijnych, budżetu państwa oraz dotacji samorządowych.	Ilość chętnych osób do złożenia wniosków, ilość złożonych wniosków

Priorytet II: Edukacja i promocja – dziedzictwo kulturowe jako podstawa budowania tożsamości i świadomości „małej ojczyzny” – Gminy Rudniki.

KIERUNKI DZIAŁAŃ	DZIAŁANIA	SPOSÓB WERYFIKACJI
<p>Popularyzowanie wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym gminy.</p>	Wydawanie i wspieranie publikacji, folderów promocyjnych, przewodników poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego gminy.	Ilość wydanych publikacji, ilość osób zainteresowanych publikacjami
	Współpraca przy działalności edukacyjnej skierowanej do młodzieży szkolnej poprzez organizowanie dla niej wystaw, konkursów szkolnych popularyzujących historię gminy oraz jej zabytki itp. we współpracy z Gminnym Ośrodkiem Kultury oraz Centrum Tradycji Strażackiej i Historii Wsi.	Ilość opracowanych konkursów, wystaw, ilość osób biorących udział, ich tematyka, miejsca, gdzie się odbyły, z kim współpracowano
	Promowanie imprez, warsztatów, przeglądów, festiwali, lokalnych obrzędów jako produktów turystycznych stanowiących o tożsamości	Ilość odbytych imprez, ilość wypromowanych imprez, ilość osób uczestniczących

	gminy we współpracy z Gminnym Ośrodkiem Kultury oraz Centrum Tradycji Strażackiej i Historii Wsi.	
	Utrzymanie i opracowanie nowych szlaków turystycznych, wykorzystujących walory dziedzictwa kulturowego.	Ilość nowych szlaków, ilość osób odwiedzających szlaki
Inicjowanie i wspieranie projektów/zajęć edukacyjnych związanych z ochroną i upowszechnianiem wiedzy o lokalnym dziedzictwie kulturowym.	<p>Podjęcie działań – we współpracy z instytucjami kultury, szkołami, a zwłaszcza organizacjami pozarządowymi – na rzecz tworzenia, propagowania i realizowania projektów edukacyjnych dotyczących lokalnego dziedzictwa kulturowego, jego przejawów, wartości i znaczenia dla rozwoju i tożsamości społeczności lokalnych:</p> <ul style="list-style-type: none"> – realizacja w przedszkolach i szkołach programów związanych z ochroną lokalnego dziedzictwa kulturowego (organizowanie i wspieranie zajęć); – organizacja i wspieranie konkursów, wystaw i innych działań edukacyjnych, szczególnie realizowanych w przestrzeniach publicznych; – organizacja pikników rodzinnych i innych form aktywności rodzinnej w ramach wydarzeń związanych z lokalną historią, ważnymi postaciami Gminy Rudniki; – organizacja i pomoc przy realizacji konkursów, wystaw i innych działań edukacyjnych związanych z dziedzictwem kulturowym. 	Jakie działania zrealizowano, ilość osób biorących udział, ich tematyka, miejsca, gdzie się odbyły, z kim współpracowano

8. Instrumentarium realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami

GPOnZ realizowany będzie poprzez wykonanie wskazanych zadań, na rzecz osiągnięcia przyjętych kierunków działań. Podstawę instrumentarium stanowią obowiązujące przepisy prawa oraz zawarte w nich regulacje. Regulacje te dotyczą instrumentów ekonomiczno-prawnych, społecznych oraz finansów publicznych. Zakłada się, że zadania określone w niniejszym GPOnZ będą wykonywane za pomocą następujących instrumentów:

- **instrumenty prawne**, wynikające z obowiązujących przepisów prawnych:
 - wpis do rejestru zabytków,
 - decyzje administracyjne z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków;
 - ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami,

- ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym,
 - ustawa Prawo budowlane,
 - ustawa Prawo ochrony środowiska,
 - ustawa o ochronie przyrody,
 - ustawa o gospodarce nieruchomościami,
 - ustawa o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej,
 - ustawa o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu.
- **instrumenty finansowe:**
 - dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków lub ujęte w gminnej ewidencji zabytków,
 - korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje,
 - współpraca pomiędzy podmiotami publicznymi a sektorem prywatnym w ramach „Partnerstwa publiczno-prywatnego” (PPP).
- **instrumenty społeczne:**
 - prowadzenie działań z zakresu współpracy i współdziałania z właścicielami oraz użytkownikami zabytków (władzami kościelnymi i parafiami, osobami fizycznymi), a także edukacja i informacja odnośnie dziedzictwa kulturowego Gminy Rudniki,
 - edukacja kulturowa,
 - pozyskanie poparcia społecznego na rzecz ochrony środowiska kulturowego,
 - współdziałanie z organizacjami społecznymi.
- **instrumenty koordynacji:**
 - realizacja projektów i programów Gminy Rudniki dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego gminy (np. strategia rozwoju gminy, plany rozwoju lokalnego, programy ochrony środowiska przyrodniczego, koncepcje, plany rewitalizacji),
 - współpraca z wojewódzkim konserwatorem zabytków,
 - współpraca z sąsiednimi samorządami w celu wypracowania wspólnej polityki ochrony środowiska kulturowego i przyrodniczego.
- **instrumenty kontrolne:**
 - aktualizacja i weryfikacja gminnej ewidencji zabytków,
 - oceny zmian w zagospodarowaniu przestrzennym Gminy Rudniki,
 - sporządzanie co dwa lata sprawozdania z realizacji GPOnZ oraz aktualizacja GPOnZ związana z ustawowym czteroletnim okresem obowiązywania,
 - monitorowanie stanu zachowania i funkcjonowania środowiska kulturowego,
 - prowadzenie stałej obserwacji procesów i zjawisk istotnych z punktu widzenia realizacji GPOnZ.

9. Źródła finansowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami

Zgodnie z obowiązującą ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, dbałość o zabytek polega między innymi na:

- zapewnieniu warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- zapobieganiu zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- udaremnianiu niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- przeciwdziałaniu kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- kontroli stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- uwzględnianiu zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Dla jednostki samorządu terytorialnego posiadającej tego rodzaju tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest zadaniem własnym. Ochrona zabytków i opieka nad nimi, a także wszelkie działania związane ze zmianą ich funkcji w przestrzeni publicznej oraz ich popularyzacją i udostępnianiem społecznym, mogą być finansowane z różnych źródeł w zależności od typu działań.

Niniejszy rozdział wskazuje możliwości w zakresie pozyskiwania dodatkowych środków ze źródeł pozabudżetowych. Ważne jest, by władze gminy z własnej inicjatywy podjęły próbę wygospodarowania w budżecie środków przeznaczonych na realizację zapisów GPOnZ. Tym bardziej, że znaczna część źródeł zewnętrznych wymaga zapewnienia wkładu własnego w finansowanych przez nie projektach. Główny obowiązek związany z opieką, ochroną oraz finansowaniem wszelkich prac konserwatorskich lub robót budowlanych, spoczywa na właścicielach i użytkownikach obiektów zabytkowych.

Źródła zewnętrznego finansowania można podzielić następująco:

- **źródła krajowe:**
 - dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
 - dotacje wojewódzkiego konserwatora zabytków,
 - dotacje wojewódzkie, powiatowe,
 - dotacje gminne,
 - Fundusz Termomodernizacji i Remontów,
 - Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej,
 - Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW),
 - fundusze od fundacji,
 - Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków,
 - Fundusz Kościelny.
- **źródła pozostałe:**
 - źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych.

9.1. Dotacje

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, dotacja może zostać udzielona osobie fizycznej, jednostce samorządu terytorialnego lub innej jednostce organizacyjnej będącej właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków. Dotacja udzielana jest na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, planowanych do przeprowadzenia w roku złożenia wniosku lub następnym, bądź na zasadzie refundacji poniesionych już nakładów przed upływem 3 lat po wykonaniu prac.

Art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa szczegółowo wykaz działań, które mogą podlegać dofinansowaniu. Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane może obejmować wyłącznie nakłady konieczne poniesione na przeprowadzenie następujących działań:

- sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich,
- przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych,
- wykonanie dokumentacji konserwatorskiej,
- opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich,
- wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego,
- sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz,
- zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku,
- stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku,
- odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki,
- odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności,
- odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych odrzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych,
- modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności,
- wykonanie izolacji przeciwwilgociowej,
- uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomych o własnych formach krajobrazowych,
- działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu,
- zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków,
- zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Zgodnie z art. 78 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami:

1. Dotacja może być udzielona w wysokości do 50% nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru.
2. Jeżeli zabytek, o którym mowa w ust. 1, posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową albo wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych, dotacja może być udzielona w wysokości do 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.
3. W przypadku, jeżeli stan zachowania zabytku, o którym mowa w ust. 1, wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku, dotacja może być również udzielona do wysokości 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

4. Łączna wysokość dotacji udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego i wojewódzkiego konserwatora zabytków nie może przekraczać wysokości dofinansowania określonej w ust. 1-3.
 5. Dotacja, o której mowa w art. 74 ust. 2, jest udzielana we wnioskowanej wysokości do 100% nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich lub restauratorskich.
- **Dotacje Opolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków** – zasady udzielania dotacji określa ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz Rozporządzenie Ministra Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu z dnia 16 kwietnia 2021 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2021 r. poz.731). Termin składania wniosków o udzielenie dotacji celowej do wojewódzkiego konserwatora zabytków wyznaczono do 30 listopada roku poprzedzającego udzielenie dotacji.
 - **Dotacje wojewódzkie i powiatowe**

Dofinansowanie prac przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków odbywa się na podstawie art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz na podstawie uchwały Sejmiku Województwa/Powiatu w sprawie trybu i zasad przyznawania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy tym zabytku.
 - **Dotacje z budżetu Urzędu Marszałkowskiego Województwa Opolskiego** - samorząd Województwa Opolskiego udziela dotacji celowych na prace konserwatorskie i budowlane w drodze konkursu. Zasady i tryb udzielania dotacji określa Uchwała Nr XXXII/345/2009 Sejmiku Województwa Opolskiego z dnia 26 maja 2009 r., zmieniona Uchwałą Nr XXXIX/423/2018 Sejmiku Województwa Opolskiego z dnia 27 marca 2018 r., w sprawie określenia zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, znajdujących się na obszarze województwa opolskiego. Wniosek należy złożyć w terminie wyznaczonym przez Zarząd Województwa Opolskiego (I kwartał) w ramach corocznie ogłaszanego konkursu.
 - **Dotacje gminne**

Zgodnie z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, ustawą o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw oraz zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym dofinansowanie na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków może być udzielone przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest ponadto jej zadaniem własnym. Zasady i tryb postępowania o udzielenie dotacji z budżetu gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków określa odpowiednia uchwała podjęta przez radę gminy.

- **Dotacje z budżetu Gminy Rudniki** – przyznawane są zgodnie z obowiązującą Uchwałą Nr LIV/443/2023 Rady Gminy Rudniki z dnia 21 listopada 2023 r. w sprawie określenia zasad udzielania dotacji celowej z budżetu Gminy Rudniki na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków.

Co rocznie Gmina Rudniki zabezpiecza środki na udzielenie dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub gminnej ewidencji zabytków.

W ostatnich latach Gmina Rudniki przekazała następujące dotacje:

- w **2021 r.** – 20 000,00 zł dla Parafii Rzymskokatolickiej pw. Trójcy Przenajświętszej w Jaworznie na wykonanie programu prac konserwatorskich w zabytkowym kościele pw. Trójcy Przenajświętszej w Jaworznie;
- w **2022 r.** – 20 000,00 zł dla Parafii Rzymskokatolickiej pw. Świętego Marcina w Żytniowie na wykonanie programu prac konserwatorskich w zabytkowym kościele pw. Świętego Marcina w Żytniowie;
- w **2024 r.** – 19 460,58 zł dla Parafii Rzymskokatolickiej pw. Trójcy Przenajświętszej w Jaworznie na Remont zabytkowego kościoła pw. Trójcy Przenajświętszej w Jaworznie; 4 100,00 zł dla Parafii Rzymskokatolickiej pw. Św. Mikołaja w Rudnikach na remont zabytkowego kościoła pw. Św. Mikołaja w Rudnikach.

9.2. Źródła zewnętrznego finansowania – krajowe

- **Konkurs „Zabytek Zadbany”**

„Zabytek Zadbany” jest corocznym konkursem ogłaszanym przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Nadzór nad konkursem sprawuje Generalny Konserwator Zabytków. Od 2011 r. podmiotem realizującym procedurę konkursową jest Narodowy Instytut Dziedzictwa.

Konkurs skierowany jest do właścicieli, posiadaczy i zarządców zabytkowych obiektów wpisanych do rejestru zabytków. Jego celem jest promocja opieki nad zabytkami i upowszechnianie najlepszych wzorów właściwego utrzymania i zagospodarowania obiektów. Charakter edukacyjny konkursu polega na popularyzacji wiedzy dotyczącej właściwego postępowania z zabytkami architektury podczas ich użytkowania oraz w trakcie przeprowadzanych remontów.

Obiekty można zgłaszać w 7 kategoriach:

- Utrwalenie wartości zabytkowej obiektu;
- Rewaloryzacja przestrzeni kulturowej i krajobrazu (w tym założenia dworskie i pałacowe);
- Adaptacja obiektów zabytkowych;
- Architektura i budownictwo drewniane;
- Zabytki techniki (w tym budownictwo przemysłowe i inżynieryjne);
- Zabytek dostępny;
- Kategoria specjalna: właściwe użytkowanie i stała opieka nad zabytkiem.

- **Fundusz Termomodernizacji i Remontów**

Celem rządowego programu wsparcia remontów i termomodernizacji jest poprawa stanu technicznego istniejących zasobów mieszkaniowych, ze szczególnym uwzględnieniem ich

termomodernizacji. Z programu mogą skorzystać właściciele zasobów mieszkaniowych (gminy, spółdzielnie mieszkaniowe, właściciele mieszkań zakładowych i prywatni właściciele). Jego beneficjentami są także osoby mieszkające w budynkach objętych programem, gdyż poprawia się komfort zamieszkiwania z jednoczesnym zmniejszeniem opłat za energię cieplną.

Program realizowany na podstawie ustawy o wspieraniu termomodernizacji i remontów obejmuje dwa główne moduły – wsparcie przedsięwzięć termomodernizacyjnych i wsparcie przedsięwzięć remontowych. Wprowadza on także dodatkowe wsparcie dla właścicieli budynków mieszkalnych objętych w przeszłości czynszem regulowanym. Wsparcie jest udzielane w postaci tzw. premii, czyli spłaty części kredytu wykorzystanego na realizację przedsięwzięcia. Spłata jest dokonywana ze środków Funduszu Termomodernizacji i Remontów, obsługiwanego przez Bank Gospodarstwa Krajowego i zasilanego ze środków budżetu państwa.

- **Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW)**

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW) jest głównym źródłem finansowania w Polsce inwestycji proekologicznych. Wraz z wojewódzkimi funduszami ochrony środowiska i gospodarki wodnej NFOŚiGW tworzy system funduszy ekologicznych.

W ramach NFOŚiGW realizowane są projekty termomodernizacji zabytkowych budynków. Remonty termomodernizacyjne przyczynią się do redukcji zużycia energii pierwotnej i końcowej oraz spowodują obniżenie kosztów zużycia energii elektrycznej i ciepłej. Dodatkowo prace remontowe będą miały również walor konserwatorski, gdyż zostaną przeprowadzone w obiektach zabytkowych, cennych dla kultury narodowej.

- **Program Kultura – Interwencje**

Organizatorem Programu Kultura – Interwencje jest Narodowe Centrum Kultury. Celem strategicznym Programu jest tworzenie warunków dla wzmacniania tożsamości i uczestnictwa w kulturze na poziomie regionalnym, lokalnym i krajowym poprzez finansowe wsparcie realizacji projektów upowszechniających dorobek kultury i zwiększających obecność kultury w życiu społecznym.

Koncepcja programu została oparta na założeniu, że uczestnictwo w kulturze sprzyja podnoszeniu kompetencji społeczeństwa, tworzeniu warunków do rozwijania aktywności twórczej i przygotowaniu obywateli do aktywnego udziału w różnych formach życia społecznego. O wsparcie w ramach programu Kultura – Interwencje mogą ubiegać się zarówno samorządowe instytucje kultury (z wyłączeniem instytucji współprowadzonych przez Ministra oraz jednostki samorządu terytorialnego), jak i organizacje pozarządowe.

- **Finansowanie z fundacji**

Kolejną możliwością pozyskiwania funduszy zewnętrznych jest finansowanie pochodzące z fundacji. Można tu wymienić np. fundacje bankowe, Fundację LOTTO Milion Marzeń, Fundację Polska Miedź – KGHM, Fundację PGNiG im. Ignacego Łukasiewicza, Fundację Orange.

- **Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków**

Dnia 1 stycznia 2018 r. weszły w życie przepisy ustawy z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, tworzące Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków jako państwowy fundusz celowy. To jest pierwsze pozabudżetowe źródło ich finansowania.

Fundusz początkowo zasilony zostanie z kar administracyjnych oraz nawiązek orzekanych przez sądy za przestępstwa popełniane przeciwko zabytkom. Nowelizacja zakłada wprowadzenie administracyjnych kar pieniężnych w miejsce grzywien wyznaczanych wskutek postępowań w sprawach o wykroczenia. Grzywny, które były zasądzone przez sądy, były rażąco niskie. Niektórym opłacało się więc niszczyć zabytek, a grzywnę wpisać, np. w koszty inwestycyjne. Kary administracyjne są nakładane przez wojewódzkich konserwatorów od dnia 1 stycznia 2018 r.

Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków pozwoli na szybkie dofinansowanie zabytków uszkodzonych, np. wskutek katastrof, jak powódzie czy pożary. Dodatkowe pieniądze pozwolą na pilne ratowanie zabytków, czyli naprawę uszkodzonego dachu, rynien czy powybijanych okien. Środkami Funduszu będzie dysponował Generalny Konserwator Zabytków, działający w imieniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

- **Fundusz Kościelny**

Fundusz Kościelny został powołany na mocy art. 8 ustawy z dnia 20 marca 1950 r. o przejęciu przez Państwo dóbr martwej ręki, poręczeniu proboszczom posiadania gospodarstw rolnych i utworzeniu Funduszu Kościelnego (Dz. U. Nr 9, poz. 87 z późn. zm.) jako forma rekompensaty dla kościołów za przejęte przez Państwo nieruchomości ziemskie.

Kościelne osoby prawne mogą ubiegać się o przyznanie dotacji z Funduszu Kościelnego na konserwację i remonty obiektów sakralnych i kościelnych o wartości zabytkowej w znaczeniu nadanym przez aktualne ustawodawstwo.

Szczegółowe informacje dotyczące zasad postępowania przy udzielaniu dotacji z Funduszu Kościelnego ogłasza Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji na stronie internetowej Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, zwanego dalej „MSWiA”, oraz w BIP MSWiA.

9.2.1. Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Jednym z najważniejszych źródeł finansowania zadań związanych z ochroną i opieką zabytków są środki budżetu państwa będące w dyspozycji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, który corocznie ogłasza stosowne konkursy.

Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego:

- **Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Ochrona Zabytków**

Strategicznym celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.

W ramach Programu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań:

- 1) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania;
- 2) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania dla zabytków wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznanych za Pomnik Historii (dotyczy wpisów indywidualnych oraz obszarowych);
- 3) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku

(po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków);

- 4) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków) dla zabytków wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznanych za Pomnik Historii (dotyczy wpisów indywidualnych oraz obszarowych).

Do programu nie kwalifikują się zadania, które są współfinansowane ze środków europejskich.

O dofinansowanie w ramach programu mogą ubiegać się podmioty prawa polskiego, osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne, będące właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadające taki zabytek w trwałym zarządzie.

- **Program „Infrastruktura kultury”**

Celem programu jest poprawa warunków funkcjonowania instytucji i obiektów kultury. Przedmiotem dofinansowania mogą być modernizacje i remonty obiektów przeznaczonych na działalność kulturalną i edukacyjną, w zakresie kultury oraz przygotowanie dokumentacji technicznej do inwestycji.

- **Dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego na badania archeologiczne**

Celem programu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących niedestrukcyjne rozpoznanie i dokumentację zasobów dziedzictwa archeologicznego oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych.

W ramach programu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań służących ochronie dziedzictwa archeologicznego na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, realizowanych zgodnie z obowiązującymi przepisami w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami.

Szczegółowe cele Programu będą realizowane poprzez dwa rodzaje zadań (których nie należy łączyć):

- weryfikacja terenowa zabytków archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków (przede wszystkim tych nieposiadających własnej formy terenowej), w przypadku których ustalenia co do lokalizacji, zasięgu, chronologii i/lub funkcji nie mają wystarczających podstaw naukowych, w przypadku zabytków archeologicznych wpisanych wyłącznie do rejestru zabytków nieruchomości (A), celem weryfikacji powinno być przygotowanie dokumentacji dającej podstawy do wpisania zabytku do rejestru zabytków archeologicznych (C);
- opracowanie, wraz z obowiązkową publikacją książkową, wyników przeprowadzonych badań archeologicznych (przede wszystkim tych zakończonych przed 2000 r.)

9.3. Źródła zewnętrznego finansowania – pozostałe

Poza podstawowymi źródłami finansowania jakimi są środki publiczne pochodzące z budżetu państwa oraz budżetów samorządów, finansowanie ochrony zabytków może odbywać się również przy znaczącym udziale funduszy pochodzących z Unii Europejskiej.

- **Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko (FEnKS)**

Program Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko (inaczej FEnIKS) na lata 2021-2027 to następca Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko (POIiŚ). Budżet wynosi ponad 25 miliardów euro (w formie dotacji, instrumentów finansowych i instrumentów łączących finansowanie zwrotne oraz dotacyjne) i będzie przeznaczony na kluczowe projekty środowiskowe, energetyczne oraz transportowe, a także na wsparcie w obszarze kultury i ochrony zdrowia.

Głównym celem Programu jest poprawa warunków rozwoju kraju poprzez budowę infrastruktury technicznej i społecznej zgodnie z założeniami rozwoju zrównoważonego, w tym poprzez m.in. wzmocnienie roli kultury w rozwoju społecznym i gospodarczym. Program ma przyczynić się m.in. do wzmocnienia ochrony zabytków o krajowym i światowym znaczeniu, zarówno ruchomych, jak i nieruchomych. Wsparcie ukierunkowane zostanie na tworzenie odpowiednich warunków infrastrukturalnych stymulujących do aktywnego uczestnictwa w kulturze i w życiu społecznym, w tym eliminację barier w dostępie do kultury dla grup z różnych przyczyn wykluczonych. Zastosowane rozwiązania infrastrukturalne, w tym nowoczesne technologie, umożliwią tworzenie innowacyjnej oferty kulturalnej, rozszerzanie jej o nowe formy działalności i cele lub będą przyczyniać się do zwiększenia atrakcyjności świadczonej oferty, w celu budowania przewag konkurencyjnych w aspekcie zarówno gospodarczym jak i społecznym.

Inwestycje będą wspierały procesy transformacji cyfrowej poprzez rozwój infrastruktury, zakup wyposażenia i technologii umożliwiających rozszerzenie grup odbiorców realizowanej oferty (zwiększenie dostępności kultury poprzez umożliwienie korzystania z niej grupom dotychczas wykluczonym np. niepełnosprawni; zwiększenie zasięgu oferty – upowszechnianie oferty on-line) oraz zapewnienie bezpieczeństwa funkcjonowania w warunkach różnego rodzaju kryzysów (na podstawie doświadczeń związanych z wystąpieniem pandemii Covid-19).

Wsparciem zostaną objęte państwowe i współprowadzone instytucje kultury, biblioteki przechowujące Narodowy Zespół Biblioteczny oraz publiczne szkoły i uczelnie artystyczne. Ponadto o wsparcie mogą ubiegać się jednostki samorządu terytorialnego, NGO oraz kościoły i związki wyznaniowe w zakresie prowadzonej działalności kulturalnej, zlokalizowane na obszarach wpisanych na listę UNESCO lub Pomników Historii.

Zakres wsparcia w ramach celu szczegółowego obejmuje także działania infrastrukturalne mające na celu ochronę i zachowanie otoczenia zabytkowych obiektów. Niejednokrotnie inwestycje będą realizowane w bliskim sąsiedztwie lub na terenie objętym planem rewitalizacji, co wpłynie korzystnie na ogólny rozwój większych obszarów.

Wszystkie ww. typy działań będą mogły być realizowane w formule projektów partnerskich, które przyczynią się do lepszego zarządzania dziedzictwem kulturowym i promowania dziedzictwa kulturowego, co w konsekwencji wpłynie na większą identyfikację społeczeństwa z danym miejscem.

Ochrona, rozwój i promowanie dziedzictwa kulturowego i usług w dziedzinie kultury – 700 000 000 euro.

- **Fundusze Europejskie na Rozwój Cyfrowy 2021-2027**

Priorytet II: Zaawansowane usługi cyfrowe – jednym z celów programu jest stymulowanie rynku ponownego wykorzystywania zasobów kultury i danych naukowych. Powstałe e-usługi powinny zapewnić zdalny dostęp do unikalnych narzędzi oraz umożliwić przetwarzanie, analizę, bezpieczne gromadzenie i archiwizację dużych zbiorów danych, co będzie skutkowało

przyspieszeniem rozwoju takich obszarów jak np.: kultura i rozrywka, motoryzacja, e-zdrowie, transport, bezpieczeństwo publiczne, energetyka, technologie finansowe czy rolnictwo.

2.1 Wysoka jakość i dostępność e-usług publicznych – np. tworzenie, rozwój, integracja e-usług publicznych, wykorzystanie potencjału informacji sektora publicznego (ISP) i technologii w administracji z zastosowaniem np. analiz wielkich zbiorów danych oraz metod sztucznej inteligencji.

2.3 Cyfrowa dostępność i ponowne wykorzystanie informacji – np. digitalizacja zasobów kultury, administracji i nauki (m.in. dane z badań naukowych oraz zasobów edukacyjnych finansowanych ze środków publicznych). Program zakłada podejmowanie działań zwiększających otwartość oraz poziom ponownego wykorzystania danych z zasobów kultury (w tym niebędących ISP), nauki i administracji. Wsparcie będzie udzielane również na budowę lub modernizację i udostępnianie rozwiązań informatycznych do prowadzenia zaawansowanej analityki danych z wykorzystaniem nowych technologii.

Beneficjentami Programu mogą być m.in.: instytucje kultury, przedsiębiorcy, obywatele, NGO.

• **Kreatywna Europa 2021-2027**

Kreatywna Europa (Creative Europe) to program Komisji Europejskiej, którego celem jest wsparcie ponadnarodowych działań europejskich sektorów kultury, audiowizualnego i kreatywnego w obszarze kultury i sztuki przyczyniających się do budowania kompetencji, profesjonalizacji i zwiększania konkurencyjności sektorów na rynku globalnym, wpływ na zwiększanie dostępu do kultury i sztuki, docieranie do nowych grup odbiorców i zwiększanie uczestnictwa w kulturze, rozwój współpracy międzynarodowej oraz wsparcia ponadnarodowego obiegu europejskich dzieł i twórców, ochrony i propagowania różnorodności kulturowej i językowej oraz europejskiego dziedzictwa kulturowego, wykorzystanie technologii i wdrażanie innowacji w sektorach oraz dostosowania sektorów do zmiany cyfrowej.

W ramach nowej edycji Programu istotne będą także wsparcie sektorów w odbudowie po kryzysie wywołanym pandemią COVID-19, zrównoważony rozwój i zielona transformacja sektorów, równość i równouprawnienie oraz włączanie społeczne poprzez kulturę i sztukę.

Program będzie wdrażany poprzez komponenty:

- komponent Media – wspierający działania sektora audiowizualnego,
- komponent Kultura – wspierający działania sektorów kultury i kreatywnego,
- komponent międzysektorowy – wspierający rozwój innowacji w projektach łączących sektory kultury, kreatywny i audiowizualny, a także sektor wysokiej jakości mediów informacyjnych i rozwój umiejętności krytycznego korzystania z mediów.

10. Bibliografia

1. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami
2. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.
3. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym
4. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane
5. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska
6. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody
7. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami.
8. Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej
9. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem
10. Materiały udostępnione przez Urząd Gminy w Rudnikach
11. Materiały udostępnione przez Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Opolu
12. Program Opieki Nad Zabytkami Gminy Rudniki Na Lata 2017-2020, autor: mgr Halina Łabęcka
13. Program Opieki nad Zabytkami Gminy Rudniki na lata 2021-2024, opracowanie Jacek Dąbrowski, Jakub Makowski, Warszawa, grudzień 2020
14. www.zabytek.pl
15. www.stat.gov.pl/gus
16. www.isap.sejm.gov.pl

11. Spis tabel i zdjęć

1. Tabela nr 1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków z terenu Gminy Rudniki
2. Tabela nr 2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków z terenu Gminy Rudniki
3. Tabela nr 3. Zestawienie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego obowiązujących na obszarze Gminy Rudniki
4. Tabela nr 4. Obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków, których Gmina Rudniki jest właścicielem
5. Tabela nr 5. Analiza SWOT
6. Tabela nr 6. Zakres działań w zakresie ochrony i zarządzania dziedzictwem kulturowym Gminy Rudniki
7. Zdjęcia nr 1, 2. Kościół parafialny pw. Trójcy Przenajświętszej w Jaworznie
8. Zdjęcia nr 3, 4. Kościół parafialny pw. św. Marcina w Żytniowie
9. Zdjęcia nr 5, 6. Dwór w Starym Bugaju

12. Załączniki

Załącznik nr 1. Obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków Gminy Rudniki

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	ADRES	OBIEKT	UWAGI
1	Cieciutów	nr 3	Dom mieszkalno-gospodarczy	
2	Cieciutów	dz. nr 194/4	Kapliczka przydrożna	Na zach. od. Stawki Cieciutowskie 1
3	Faustianka	nr 38	Cegielnia	
4	Jaworek	nr 67	Młyn motorowy	d. Rudniki, ul. Częstochowska 67
5	Jaworzno	nr 8	Dom mieszkalny	
6	Jaworzno	nr 110	Kościół pw. Trójcy Przenajświętszej	Rejestr zabytków nr 939/67 z dnia 30.12.1967 r.
7	Jaworzno	nr 110	Dzwonnica przy kościele pw. Trójcy Przenajświętszej	
8	Jaworzno	nr 110	Plebania (ob. kaplicy) przy kościele pw. Trójcy Przenajświętszej	
9	Jaworzno	nr 110	Cmentarz przykościelny	
10	Jaworzno	dz. nr 285	Cmentarz parafialny	k. nr 140
11	Jaworzno Bankowe	nr 38	Stacja kolejowa, ob. dom mieszkalny	d. Jaworzno
12	Mirowszczyzna	nr 43	Szkoła Podstawowa im. Mikołaja Kopernika w Jaworznie	
13	Młyny	dz. nr 157	Piec wapienniczy	
14	Młyny	dz. nr 201/2, naprzeciwko nr 22	Stacja kolejowa Janinów z domem kolejowym	
15	Nowy Bugaj	przy nr 23, dz. nr 20/1	Dom mieszkalny	d. nr 23A
16	Rudniki	ul. Cmentarna	Cmentarz parafialny	
17	Rudniki	ul. Cmentarna	Symboliczny grób Nieznanego Żołnierza na cmentarzu parafialnym	
18	Rudniki	ul. Częstochowska k. nr 2	Pomnik ofiar I i II Wojny Światowej	
19	Rudniki	ul. Częstochowska 17-	Budynek mieszkalno-	

		19	usługowy	
20	Rudniki	ul. Traugutta 11	Młyn motorowy	
21	Rudniki	ul. Wieluńska 2	Kościół parafialny rzymsko-katolicki pw. św. Mikołaja	
22	Rudniki	ul. Wieluńska 2	Dzwonnica i kaplica przedpogrzebowa Pw. Chrystusa Króla przy kościele pw. Św. Mikołaja	
23	Rudniki	ul. Wieluńska 2	Plebania przy kościele pw. Św. Mikołaja	
24	Rudniki	ul. Wieluńska 2	Cmentarz przykościelny	
25	Rudniki	ul. Wojska Polskiego 12	Gminna Biblioteka Publiczna	
26	Słowików	nr 11	Dom mieszkalny przy dawnej cegielni wraz z kominem dawnej cegielni	
27	Stary Bugaj	nr 50A	Dwór z pozostałościami parku, ob. dom mieszkalny	Rejestr zabytków nr 395/83 z dnia 26.11.1983 r.
28	Teodorówka	nr 14	Dom mieszkalny	
29	Żytniów	k. nr 35	Kościół parafialny pw. Św. Marcina wraz z otoczeniem	Rejestr zabytków: nr 490-XIV-63 z dnia 12.08.1949 r. nr 977/67 z dnia 30.12.1967 r.
30	Żytniów	k. nr 35	Dzwonnica przy kościele pw. Św. Marcina	
31	Żytniów	k. nr 35	Cmentarz przykościelny	
32	Żytniów	nr 35	Plebania przy kościele pw. Św. Marcina	
33	Żytniów	przy nr 180 dz. nr 2134, 2137, 2139, 2140	Park dworski (pozostałości dawnego parku krajobrazowego – ob. aleja podworska)	
34	Żytniów	nr 38	Dom mieszkalny	
35	Żytniów	nr 163	Dom mieszkalny	

36	Żytniów	nr 166	Dom mieszkalno-gospodarczy	d. dom mieszkalny
37	Żytniów	nr 169	Dom mieszkalny	
38	Żytniów	nr 178	Dom mieszkalny	d. 178A
39	Żytniów	nr 200	Dom mieszkalny	
40	Żytniów	k. nr 217	Cmentarz parafialny	
41	Żytniów	k. nr 228B, dz. nr 2886	Cmentarz epidemiologiczny (choleryczny)	

Załącznik nr 2. Stanowiska archeologiczne ujęte w gminnej ewidencji zabytków Gminy Rudniki

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	NR STAN. W MIEJSCOWOŚCI	NR OBSZARU	NR. ST. NA OBSZARZE
1	BUGAJ	1	82- 43	51
2	BUGAJ	11	82- 43	52
3	BUGAJ	12	82- 43	53
4	BUGAJ	13	82- 43	54
5	BUGAJ	14	82- 43	55
6	BUGAJ	15	82- 43	56
7	DALACHÓW	3	81- 44	1
8	JAWOREK	1	81- 43	44
9	JAWOREK	2	81- 43	45
10	JAWOREK	3	81- 43	46
11	JAWOREK	4	81- 43	47
12	JAWOREK	5	82- 43	48
13	JAWOREK	6	82- 43	49
14	JAWOREK	7	82- 43	50
15	JELONKI	1	82- 43	7
16	JELONKI	2	82- 43	8
17	JELONKI	3	82- 43	9
18	JELONKI	4	82- 43	10
19	JELONKI	5	82- 43	11
20	MIROWSZCZYŻNA	1	82- 44	16
21	MIROWSZCZYŻNA	2	82- 44	17
22	MIROWSZCZYŻNA	3	81- 44	4
23	MIROWSZCZYŻNA	4	81- 44	5
24	MIROWSZCZYŻNA	5	81- 44	6
25	MIROWSZCZYŻNA	6	81- 44	7
26	MIROWSZCZYŻNA	7	81- 44	8
27	MIROWSZCZYŻNA	8	81- 44	9

28	MIROWSZCZYŻNA	9	81- 44	10
29	MIROWSZCZYŻNA	10	81- 44	11
30	MIROWSZCZYŻNA	11	81- 44	12
31	MOSTKI	1	81- 44	13
32	MOSTKI	2	81- 44	14
33	MOSTKI	3	81- 44	15
34	MOSTKI	4	81- 44	16
35	SŁOWIKÓW	1	81- 44	2
36	SŁOWIKÓW	2	81- 44	3
37	ŻYTNIÓW	1	82- 43	14
38	ŻYTNIÓW	2	82- 43	15
39	ŻYTNIÓW	3	82- 43	16
40	ŻYTNIÓW	4	82- 43	17
41	ŻYTNIÓW	5	82- 43	18
42	ŻYTNIÓW	6	82- 43	19
43	ŻYTNIÓW	7	82- 43	20
44	ŻYTNIÓW	8	82- 43	21
45	ŻYTNIÓW	9	82- 43	22
46	ŻYTNIÓW	10	82- 43	23
47	ŻYTNIÓW	11	82- 43	24
48	ŻYTNIÓW	12	82- 43	25
49	ŻYTNIÓW	13	82- 43	26
50	ŻYTNIÓW	14	82- 43	27
51	ŻYTNIÓW	15	82- 43	28
52	ŻYTNIÓW	16	82- 43	29
53	ŻYTNIÓW	17	82- 43	30
54	ŻYTNIÓW	18	82- 43	31
55	ŻYTNIÓW	19	82- 43	32
56	ŻYTNIÓW	20	82- 43	33
57	ŻYTNIÓW	21	82- 43	34
58	ŻYTNIÓW	22	82- 43	35
59	ŻYTNIÓW	23	82- 43	36
60	ŻYTNIÓW	24	82- 43	37
61	ŻYTNIÓW	25	82- 43	38
62	ŻYTNIÓW	26	82- 43	39
63	ŻYTNIÓW	27	82- 43	40
64	ŻYTNIÓW	28	82- 43	41
65	ŻYTNIÓW	29	82- 43	42
66	ŻYTNIÓW	30	82- 43	43
67	ŻYTNIÓW	31	82- 43	44

68	ŻYTNIÓW	32	82- 43	45
69	ŻYTNIÓW	33	82- 43	46
70	ŻYTNIÓW	34	82- 43	47